

SZERKESZTŐSÉG:

Budapest, VIII, József-körút 44.

Kéziratok vissza nem adatnak.

Előfizetési feltételek:

Egész évre frt 10.—
Fél évre „ 5.—
Negyedévre „ 2.50

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

KIADÓHIVATAL:

Budapest, VIII, József-körút 44.

Hirdetéseket

lapunk számára elfogadják:

az összes budapesti hirdetési irodák;

Németországban kizárólag

Steiner Adolf hirdetési irodája,

BERLIN és HAMBURG.

☉ Budapest, április 12. ☉

A szabadságharcz szobra.

Kimerítőbb és alaposabb műbírálat magyar emlékművek pályázatáról még nem készült, mint a melyet Keleti Gusztáv avatott tollából kaptak a szabadságharcz-szobor pályázó művészei. De fonakabb és következetlenebb konkluziót se vont még műbírói testület a saját előadói jelentéseiből, mint a milyen a szoborbírálat bizottság verdiktjében foglaltatik.

Méltányoljuk az elkeseredést, mely szobrászainkat ez ítélet ellen ingerli; természetesnek találjuk, ha általános a csalódás és elégtelenség a nagy közönség körében is, mely a pályázatot szokatlan mérvű érdeklődésével tüntette ki s a szoboralapot adományaival megteremté.

Három pályadíj volt kitűzve, három koszorúért versenyzettek szobrászaink. S az ítélet a díjakat hat részre aprózta el, a koszorúkat konvertálja ösztöndíjakká. A jutalom anyagi értéke eredetileg sem volt valami kecsegtető, s csak a nyertesség erkölcsi dicsősége ösztönözhető a pályázók becsvágyát. A műbírák egyhangu szavazata ettől a dicsőségtől ütötte el szobrász-művészetünket. Kimondta a pályázatról, hogy az a magyar művészetre sikert, hasznot, dicsőséget nem hozott s legfőleg annyi elismerésre kötelez, hogy a pályázók a munkába fektetett idő, fáradság és költség fejében pár száz forinttal appreciálható viszsztatérisben részesítsenek. Ez a pályázat meddségét, a művek viszsztatérisát s a művészek letorkolását jelenti.

Kérdés: mivel tudja a szakértő jury ez álláspontot megokolni?

A művek két hónapon át közszemlére voltak kiállítva, s az egész pályázat a nyilvánosság ellenőrzése alatt folyt le. A sajtónak, mint a nyilvánosság organumának kötelessége a kérdésre adott műbírói verdikt belső igazságát feltárni, elemezni, próbák alá fogni. Ezt kísértjük meg mi is az alábbiakban.

Konstatálnunk kell mindenké előtt, hogy Keleti Gusztáv jelentése az egyes művek tárgyában, oly magas művészi mértéket állít fel, s úgy a felfogás, mint a kivitel részleteinek annyi finomságába mélyed, hogy már ezzel is tanúságot tesz a pályázat előkelő színvonaláról s az örvendetes előhaladásról, melyre a magyar szobrászat az utolsó pályázatok óta fejlődött.

Senkinek se jut eszébe Keletit hibáztatni, a miért szigorú mértékkel mért. Észrevételei magvasak, tanul-

ságosak, az egyes művészekre csak haszonnal lehetnek. Hibátlan mű nem létezik, a legnagyobb mestereknek is mindig voltak szigorú bírálók közt gáncsolóik. S állíthatjuk, hogy a hol a művészetben komoly kontroverziák keletkeznek, ott már fejlett művészet létezik.

Emlékezhetünk jól, hisz nem oly régen volt, a magyar szobrászat tegnapija, tegnapelőttjére. Mily lehangoló meddséget láttunk a Széchenyi-, Eötvös-, sőt még a Deák-szobor pályázaton is. Kevés szobrászunk volt, az is kiforratlan, képzettség, világlátottság nélkül való. Bátortalanul, eszme és koncepczió ereje, a formák biztossága hijával léptek föl, lenyugözve a kezdetleges viszonyok, iskolás sablonok által. Törekvéseik szerények voltak, a nemzeti munka észrevétlen provinciájában huzódtak meg, alig méltányoltatva egyes mecenások, elfeledve a tömeg szemében. Mi volt akkor a műbíró tiszte? Abszolút mértékről szó sem lehetett; engedményeket kellett tennie, igényeit az elemi követelésekre leszállítva. S arra még se volt lelke a jurynak, hogy a viszonylagos jobb művektől megtagadja az erkölcsi elismerés koszorúját. Így emelkedtek ki az úttörők, így támadtak a nyomdokaikba lépő talentumok. Így keletkeztek első szoborműveink s így támadt a magyar emlékművészet.

A Széchenyi-szobor óta minden új emlékmű föl állítása szembetűnő, sőt rohamos haladást jelent. Ma már öröm látni azt a jelentékeny művészgyarmatot, mely Budapestet az emlékművészet egy fejlődő, s hozzá nemzeti emporiumává tette. Friss, üde tehetségek csoportosan léptek akcióba. A műtermekben serény és önbizalommal teljes munka folyik, mely a közömbös s a művészi érdekek iránt csak lassan melegedni tudó nagy közönségünk figyelmét magára vonta, tiszteletét kiérdemelte.

Merre tart már e szép fejlődés, éppen a jelen pályázat bizonyítja be. Közéletünk kevés eseménye idézett elő oly örvendetes szenzációt, mint a szabadságharcz-szobor mintáinak kiállítása. Valódi és erős talentumok mérközése volt az, mely annyira felbuzdította, minden rétegében megmozgatta a fővárost, hogy az akademia disztermének unalmasságai miatt onnét elszokott nagy közönségből a pályaművek gyűjteményét pár hét alatt húszezer főnyi tömeg látogatta meg. Képzeltetlen ez érdeklődés, ha a művészi verseny nem lett volna valóban szép, gyönyörködtető látvány. Épügy képtelenség volna a műbírói mérték emelkedése, ha a bíráló tárgyai nem állának e mérték színvonalán.

A szoborpályázatok története, a bírálatok mértéke, a közönség érdeklődésének hőfoka egyaránt azt bizonyítja, hogy a szabadságharcz-szobor mintái a magyar emlékművészet jelentékeny haladását, a szobrászterheségek fejlődését s így a pályázatnak örvendéses eredményességét jelentik. Annál rikitóbb tehát a bíráló-bizottság verdiktjében az ellenkező állítás, mely e pályázatot koszorura érdemtelennek jelenti ki s eredményét meddőnek bélyegzi.

A bizottság feladata nem lehetett más, mint az előadói jelentéshez tartani magát s abból vonni le a logikus, tehát az egyedül igazságos konkluziót. Ámde miféle logika az, mely egy szigorúan szakszerű, magas műigényekkel föllépő jelentésből s ennek minden pályaműre sok hízelt, háromra nagy mértékben elismerőt tartalmazó véleményéből azt következteti, hogy: tehát az egész pályázat negatív eredményű s a pályakoszoruk ösztöndíjak aprópénzére váltandók fel!

De mi állítjuk, hogy a bizottsági verdikt nemcsak a Keleti jelentésével s a logikával jutott összeütközésbe, hanem a pályázati feltételekkel is. Ez betetőzi az ítélet sérelmességét. Az ítélet ugyanis, hogy okokkal megállhasson, nem a jelentésből meríti motívumait, nem is a pályázati feltételekből, hanem egy rejtelmes, hátsó gondolatokkal méltán gyanúsítható álláspontból, melynek elfoglalására se mandatumot nem kapott, se magát feljogosítva nem érezheti a bizottság.

Feltűnő, hogy a verdikt okai nagyrészt új, a pályázati feltételekben nem említett, a bírálati jelentések-ből hiányzó, s így teljesen önkényes, jogilag semmis és az ügynek ártó követeléseken alapulnak.

Kimondta a bizottság, hogy a pályázók azért nem jutalmazhatók, mert feladatukat félreértették. A pályázat szabadság-szobrot követelt, mely a szabadságharcz emléket örökítse meg művészileg, s a művészek beszolgáltatták kilencz mintáját egy ily emlékműnek, mely a szulptura nyelvén ódai költeményt fejez ki a magyar történet 1848-tól 1867-ig terjedő héroszi korszaka fölött. A delfi vén asszony nem nyilatkozhatott volna e felfogásról kétértelműben, mint a jury, mikor félreértést emleget. Azok értették félre a feladatot, kik azt inkább *szabadság-szobornak*, vagy azok, kik inkább *szabadságharcz-szobornak* fogták fel? Józan felfogás szerint, mindkét felfogás megfelel a feladatnak. S aki különbséget lát a felfogások közt, az jelölje meg világosan a kettőnek határait. Értjük az olyat, ki hiperlojalitásból irtózik a szabadságharcz-szobor gondolatától, értjük az olyat is, ki ilyet követel. De legyen bátorságuk hozzá, s mondják ezt ki világosan, úgy a pályafeltételek közt, mint a bírálói ítéletben. A pályázat kihirdetésekor — úgy látszik — nem merték a két feladatot nyíltan ellentétbe állítani. S most, hogy ítélkeznek, nincs bátorságuk követelésüket nyíltan formulálni, hanem a homályban settenkednek, s elvetik a szabadság-szobor-mintákat is, hogy a szabadságharcz-szobor mintáit odium nélkül elvethessék.

Mi tiltakozunk az ily politikai csiny és pályázati perfidia ellen, röstelkedéssel jegyezzük föl a gyanut, hogy

ily motívum gyakorolhatott döntő befolyást a pályabírák elhatározására és szívesen vesszük, ha megczáfoltatunk, de féltünk, hogy az elkésve jön, s a bírák tévitélete a szabadságharcz szobrát ledöntötte, mielőtt létrejött volna, mert a pályázat diszkreditálva van s a közönséget lehangolták, a művészeket elkésztették.

Csak egy elfogadható magyarázatát tudjuk a jury ítéletének, s ez az, hogy a bíráló urak nem bírtak meg egyezni a pályadíj odaitélésében, nem bírták a művek egyike javára se összehozni a feltételek közt kikötött négy szavazatot, hanem pártokra osztottak, kiki a maga jelöltje mellett tartott ki, s engedni nem akarva, inkább abba nyugodtak bele, hogy egyik se kapja meg a pályadíjat. Ha így volt, ezt is jó lesz kitudni mielőbb, mert abból a művészek elégtételére konstatálhatnók, hogy nem a pályázat, hanem a bírálat volt meddő.

Mind ez okoknál fogva tiszte lesz a szoborbizottságnak, melytől a bírálók a mandátumot kapták s mely a pályázat sorsa felett végleg dönteni hivatva van, hogy mellőzze a bírálók jogilag semmis, az ügyre káros s a logikával hadilábon, a közérzéssel ellentétben álló verdiktjét. Hanem adják ki az elismerés koszoruját a három legérdemesbnek, s bízzák meg a szobor kivitelével azt a művészt, kinek mintája a célnak, a helyi viszonyoknak s a költségvetés kereteinek leginkább megfelel.

Balogh Pál.

A phönix.

Van egy tündér madár. Ma is él valahol,
Ágról-ágra lebben, suhan, repül, dalol.
Formája változó, lényege isteni;
Ember nem látta még; mindenki ismeri.

Kezdetben már ott volt az ős vizek felett,
Holott a mindenség így megteremtett;
S Mózes bölcsőjénél szárnyakat eresztvén,
Büszkén csattogott a megváltó keresztjén.

A levegőégben, a virág-illatban,
Napsugárban, fényben, és hogy ha vihar van.
Mikor szélvészeken törnek meg a habok,
Bíztató beszéde csak zendül: itt vagyok!

Hangjára megifjul minden, mi él, mozog;
Ragyogóbban égnek ott fenn a csillagok;
S itt alatt színméztől árad ki a patak,
Még a kősziklán is virágok hajtának.

Ötszáz esztendeig él, mosolyog, nevet,
Hajnal-fénybe vonva e ködös életet;
Soha nem volt ifjabb, soha meg nem vénül,
Hamvas tolla csillog örök-ifju fénytül.

Apja, anyja nincsen. Léte föld feletti,
Önmagát öli el. Önmagát teremti,
Önmaga lép önként a máglyák tüzébe,
Én ön-hamvaiból lép ki ismét élve.

Szivem ez a máglya. S a mi benne lángol,
Soha ki nem veszthet ebből a világból,
Hamvából újra kél, új életet kezdvén:
A mesében *phönix*; az életben *eszmény*.

Szász Gerő.

Csörgők.

Irtá:

JUSTH ZSIGMOND.

A nyitott ablakokon beviláglik Tangies a hold sugaraiban fürdő arabnegyede. Lábaik előtt a nagy vásártér, a Soko, telidesteli alvó, nyugvó, Kef-et pipáló vásárosokkal. Messziről-messziről lassu, egyhangu dalmot hoz idáig a lány márcziusi szellő, fehér házak még fehérebb terrassai, ezeken fehér burnuszba burkolt alvó, arabok, csillagok miriádjai felettünk. Egy dervis halk imája hangzik alúlról a tengerparti városból, narancsvirágillat telíti az ajert: a »narða és bülbül madár« birodalmában vagyunk . . .

»Rule Britannia!« — Benn a házban angol-amerikai világ — a melynek semmi köze a Kelethez.

Csak három asszony s vagy husz férfi.

Csodálatos anthithesis. Az asszonyok mind a hárman Worth hivei. A számos szöke, Greme ecsetére emlékeztető fej, messze visz innen a West-End és a Fifth Avenue világába, messze a coloniáktól, messze a gangesi sártól, piszoktól, messze mindattól, a mi de facto előttünk van.

Mind a három üvegházi növény, mindhárom távol született attól a talajtól, a mely tulajdokép az övék: az ittenitől. Messzi nyugat csodálatos termékei, több század finomulásának, művészi érzékének rezultátumai. Egy lehellet szülte, majd a forgó déli szél kapta szárnyaira őket . . . Ott nyiltak ki másnak, mint a minnek messze északnyugat éltető levegője szülte . . .

Ott ülnek egymás mellett, nyitott legyezőik játékaival egész más világba vjve át minket, mint a melyet az egész kép kifejez.

A férfiak is a hogy az előbb lezajlott vaddisznó-vadászatról éppen haza jöttek, sárosan, magas csizmákban, néhányan piros frakkban, egy skót »highlander« jelmezben.

Mind, egytől-egyig azt a szabadságot élvezik, a mit csak így s itt lehet élvezni.

Nagy gyermekek e tán már öregnek született fiatal asszonyok férjei, fivérei, barátai.

A sarokban álmos spanyol zenészek, mandolinok, gitárok, tamburica zizegő zenéje, ellágyult kéjes dalm, a melynek semmi köze ahhoz a becsületes keringőhöz, a mit ezek itt tánczolnak.

Kering, kering most mind, a három fiatal asszony. Csipkés ruháikat besározzák a vadászcsizmák, csillogó gyémántjaiknak fénye ráverődik uraik napbarnított becsületes arczára.

Néhány férfi együtt tánczol; nincs elég asszony. Kopognak a csizmák, elnyomják a suhogó selyem gyenge neszt, az orosz bőr erős szaga a virágok illatát, a mély hangu nevetés elnyomja a morgó kacaját: angol-amerikai világ ez, a hol még a férfi az ur az asszony felett. Semmi köze a Kelethez, ehhez a coloniális világhoz; semmi nyoma itt az asszony hatásának e nyugodt, egyenes férfiarczokon. A spanyol bor és zene, a kelet nehéz kábitó levegője, mákonya nem hatott ezek szívébe. Friss erős levegő járja át a termet, »mint ha csak a messzi skót hegyekben lennének.«

Most egy gigne-t kezdenek járni: a spanyol muzsikások még azt is megtanulták. Az egyik kis asszonyka, kinek gyengéd termetét szinte féltettem előbb férje erős karjai között látni, most odaáll a szoba közepére s ő maga kezdi el a vad tánczot járni: vele férje s férje pár barátja. Emeli lábát, pattog a sarkával, hajlik a dereka, emeli karjait; a férfiak kísérik. Csattognak a tenyerek, megrendül a terem pallója a nehéz

vadászcsizmák durva talpa alatt. Néha-néha egyet rikkantanak, akárcsak a germán monda walkürjei . . . s a kis asszonyka mindig velük, szinte egészségesen mosolyogva, nem félve attól, hogy derekát ketté ropantják ezek az erős férfikarok, nem féltve aranyhímzésű picziny cipőbe bujtatott lábacskaikat, hogy e nehéz csizmák összetiporják, nem féltve szívét, hogy valamilyik e hatalmas kezek közül összefacsarja. Ő is csak úgy tánczol, érez és sir, mint e férfiak: az a tiszta tűz ragyog ki szeméből, mint a mely a tánczoló szeméből sugárzik ki, és nem hiába van orchidea a keblén: havasi virág maradt. Mi értünk, kiket tán magával ragadt, semmit sem tehet, mert a hol ő nyitott, ott a hó sohasem olvad sárrá.

Gyermek, mint férje s mint gyermek fogja majd sok év múlva unokáit elringatni.

Boldog asszony — boldog társa urának — s mindeneknek.

Mit tehetnek ezek egy nemzetért? kértem önkénytelenül, én ki annyira idegennek éreztem magamat köztük, hogy mindegyikhez nyitott kézzel közeledtem: mint a lét koldusa, ki mámorosan szívja be azt a léget, a mely azért éltet, mert az életet jelenti.

Az élet megadta kérdésemre a feleletet. Hogy a gigne elhangzott, leültem a fiatal asszony mellé, ki egyik kezemet erősen megszorította s felnevetett: »Maga azt hiszi, félvadak vagy vadak vagyunk, ugy-e . . . mondja hogy hívják?«

Megmondtam nevemet.

Akkor a nevemen kaczagott. Nem tudott Magyarországról semmit, de sok egyébéről sem.

En róla többet. Férje pár év előtt tengerésztiszt volt. Behívták. Három évre kellett volna elhagynia! A fiatal asszony, (kinek fehér kezeiről akár egy költeményt lehetne írni) felcsapott ápolónőnek egy olyan kórházban, hol csak is nők végezték e tisztet. Ugyanez az asszony egyszer ötven ember előtt kijelentette, hogy ha másba találna szeretni — abban a perczen ott hagyja az urát a faképnél s utána megy az »ujnak«.

Ez az asszony, úgy éreztem, azok közül való, a kik még a »becsületesség« fogalmát sem ismerik.

— Hát magyar? Jöjjön, villásreggelizzen holnap nálunk. Charlil szereti a vendéget, én kevésbé, de hát ő az uram, így hát meghívom . . .

— Ejnye, ha így hív meg, nem megyek.

— Jöjjön, szívesen látom, csak arra kérem ne vigye el tüstént az uramat a bac-ba, nagyon sok whyskit isznak ott az urak.

E perczen a nyitott ablakokon pisztolylövés halatszott, majd utána kettő, meg még egy. Nyugodjanak meg, egyik asszony sem ájult el. Szomszédnőm hirtelen felugrott s csak azt mondta: »Ezek ők«.

— Kik ők?

— Hát Fenwick-Poole és Mac Ferren.

— Kik azok?

De már erre az én kis lady-m nem felelt, odaszaladt az ablakhoz s nagy izgatottsággal integetett ki rajta.

Nagy bajjal kitudtam, hogy a riadalommal fogadott vendégek festők, az egyik amerikai, a másik angol.

— Az angol süket, nagyon szeretjük mindkettőt, a legbolondosabb ficzkók a világon! mondta az egyik vadász.

A társaság nagy izgatottsággal az ajtóhoz tódult. A három asszony legelől — utánuk a többiek. Pár perczig a jövevény nem is látszott ki a tömegeből. Végre kiszabadították magukat karjaik közül.

Bemutattak egymásnak. A süket festő neve Mac Ferren. Vagy harminczéves ember lehetett, igen nagy

keresettséggel öltözködött, úgy mint ha csak egyenesen egy west-end-i »tea party«-ból jött volna.

A másik kötél-tánczos jelmezben. Testét vérpíros tricót fedte, a mely még jobban kiemelte fehér, sápadt arcát, nyugtalan, mélyen fekvő szürke szemeit. Csuklóin csörgők, hegyes csörgő-sipka a fején, a mely alól sötétveresedő furtei kikunkorodtak. Pirosas, hosszas bajusza elfedte ajkait. Kaczagott, de oly erővel, hogy egész teste zihált belé, nyakán az erek feldagadtak, csak úgy, mint homlokán. Egész arcza oly kifejezést öltött, mintha fojtogatták volna. Az előbbi vadász félre hívott: »Tudja; ez Fenwick-Poole, a mi egyik legnagyobb büszkeségünk, a nagy amerikai tájkép-festő. — A »splendid fellow« tette hozzá »a legvigabb gyerek a világon!«

Igen. Így találkoztam Fenwick-Poole-al, kiről nem tudtam, hogy Marokkóban van, kinek tájképei előtt néha órákig elültem a párisi salonban, s a ki felfedezte nékem műveivel, hogy a tájkép tulajdonkép nem egyéb, mint önmagunk quintessenciája a természet formájába öntve. Ime, tehát ez Fenwick-Poole.

E perczen már a piktor a szoba közepén állott, két karját kifeszítette s elkezdett a szenvedélyes zene kísérete mellett szédítő gyorsan forogni.

A fal mellett körülte a társaság többi tagjai. Minden szemben bámulat, tisztelet, csodálat . . .

— Fenwick-Poole nagyszerű tánczos, tette hozzá az amerikai.

A Malaguenna csak hangzott. A festő most magasra emelte egyik lábát, végig tánczolta a termet, majd gyors csattogó (úgy látszik a cipője talpához castagnetták voltak erősítve) léptekkel keringeni kezdett. Minden mozdulata lágy, rhythmikus volt, karjaival hullámzó vonalakat irt le, dereka hajlott, egész teste rezgett, csak arczának kifejezése volt változatlan. Sápadt arczán éles, metsző mosoly, szürke szemeivel üresen, szinte gondolat nélkül tekint maga elé. Mintha csak lelkének semmi köze sem lenne ahhoz, a mit e perczen teste művel. Tekintete távoli pontot keres, mosolya változatlan. De a zene viszi magával, mind gyorsabb gyorsabb lesz, úgy tetszik egy pillanat még, s lerugja lábával a padmaly vas korlátját, csattog a castagnette, csörögnek a csörgők. Mind gyorsabban, gyorsabban. Arcza meg egyre halaványabb, már szinte olyan mint a fal . . . Egy szédítő gyors fordulat még s vége a táncznak.

Tapsvihar . . . a fiatal asszony felugrik, majd csak hogy a nyakába nem borúl. A férfiak körül fogják, elfedik, csak nevetését hallom, a mely ziháló, rekedt s a mellett oly erős, hogy a többiek tetszés-zaját elnyomja. Szemben vele a süketnéma. A két piktor egy gyors clownszerű mozdulattal tótágast áll, majd kezét adnak egymásnak, s komolyan, mintha »semmi sem történt volna« a terem két szemben levő ajtaja felé tartanak.

Én csak néztem. Az egész olyan mint az álom. Lehetséges-e az, hogy ez az ember, ki ott a bohócznak a csörgőt igazgatja az Fenwick-Poole? — S előttem egy képe, a mely nékem annyi éven keresztül ugyan-csak ezt a nevet és egyéniséget jelentette. Egy nehéz, lassu folyam szabad partja, a part szélén nád, vizililiomok a vizen. A patak szürkés páráin, a náderdön keresztül gyér holdvilág szűrődik, a mely titokszerűvé teszi a tájat. Minden kékes párában, minden szürke elmosódó ködben . . . a melynek áttetsző fátyolát csak egy öreg asszony árnya töri meg, a ki lassú léptekkel a víz tükrének tart. Miért? mi okból? Ki tudja. Az éj csendes, a csillagok fényét elmossa a halvány holdvilág. Emberi sziv mélységeibe belátott-e valaha

az, ki az éjszaka csendjében megértette a természet szavát?

Csendes a nád, csendes az éj.

Egy levél sem mozdúl, a víz lapja is sima, édesen hívogat. Álmodat ígér annak, a ki fáradt.

Öreg asszony árnya pihenésre vágyik. Menekül az álmoktól, az éjszaka ébredést ígér.

Elöttem a kép, s előttem megteremtője. Igen, ez a piros ruhás ember, kinek minden mozdulatát castagnetta-csörgők csilingelése kíséri, elálmodta ezt a képet is, csak úgy mint azt, a mit akkor érzett, midőn az imént a tánczot járta.

Ugy-e nagyszerű ember a mi piktorunk? — kérde tőlem a kis skót asszony és karomba csimpaszkodott és a buffet-be vezetett, a hol folyton Fenwick-Poole-ról beszélt, a kiről azt mondja, hogy ő tartja össze társaságukat, ő és Mac-Ferron, e kis világ lelke.

— Hogyan, a siket is? kértem meglepetve.

— Az ám még csak a vig gyerek! Várjon csak majd mindjárt meglátja.

Nem kellett soká várnom. A süketnéma piktor már ott ült a terem közepén, nagy ügyességgel egy öreg leány éjjeli toilette-jét mimelve.

A fiu izgett-mozgott, torzképeket vágott, megnevetetett, vitte magával a társaságot, arcza felhevült szemei villogtak, s végre úgy elkezdett nevetni, hogy a könnyek majd kicsordultak a két szemén.

Ez a produkció is nagy tetszésre talált. A nézők kaczájából kihallatszott Fenwick Poole hideg, szinte (hogy úgy mondjam) elvont nevetése. Mikor aztán Mac Farren elvégezte mókáit, az amerikai festő oda ment hozzá, leült mellé, és a némák jeleivel, nagy bensőséggel magyarázni kezdett néki valamit, mire a süket nagy nevetéssel felelt.

Igy élczelődtek még egy pár perczig együtt, Fenwick Poole úgy figyelte szürke éles szemeivel, hogy leste minden mozdulatát, arczkifejezését, a másik meg oly szeretettel nézett szemei közé; hogy a jó Isten tudja miért, de nem birtam őket tovább nézni . . . Kimentem a másik terembe, hová kihallatszott a felvillanyozott társaság zajos nevetése.

*

Másnap a két piktornál villásreggeliztem. Rajtam kívül még egy spanyol festő volt hivatalos.

Mi szemben ültünk Fenwick Poole-al. Az egész reggeli alatt ideges, nyugtalan volt. Majd egy rövid históriát mondott el, a melyet tompa nevetése kísért, majd elhallgatott s tétova szemmel keresett a szobában nyugpontot szemeinek.

Aztán, midőn a spanyol szédítő gyorsan egy hosszú históriát mondott el, szembenézett velem, de oly élesen, hogy most már én vesztettem el egyensúlyomat. Egész villásreggeli alatt nem szóltam egy szót.

Később többen jöttek hozzájuk, többnyire mind festők, majd mind vig, bolondos fiuk.

A siket felülmulta önmagát, egyhangu tagolatlan beszédmodorával a legcsudálatosabb ötleteket eregette világga.

Fenwick Poole meg folyton szerető szemmel figyelte, midőn Mac Farren abba hagyta, még soká pihentette szemét az arczán.

Mi kötötte őket egymáshoz? A bolondozás szinte beteges vágya, a csörgők hangja, vagy más? Ki tudja?

Mac Farren és a piktorok nemsokára elmentek, én Fenwick Poole-al egyedül maradtam.

Amerikáról beszélünk.

A vaspiktor (sokan így is nevezték) most már nem nevetett. Arcza valamivel élénkebb színű lett, mint midőn tánczolni és kaczagni szokott, szürke szemei kitá-

gultak, pirosos orrczimpái meg-megrendültek, oly gyorsan beszélt, hogy szavai néha tökéletesen összefolytak:

— Amerika a jövő! Hazám... szeretem. Mily boldok ezek az affektált amerikai írók, piktorok, kik folyton a régi elmúlt civilizáció konczain rágódnak, folyton azok után az országok után élnek, a melyek minket ma már absolute lehetetlen, hogy érdekeljenek. Mit jelent nékem Róma? Mi köze az én szívemnek a Coloseumhoz? Az érdek csak is archeologiai értékű lehet. Folyton Capri és Sorrento édeskés dolgait festeni, Maicetákat, meg örök zöld myrthust, midőn otthon szűz tala-junk van. — A prairiek végtelen lapjai nyitva előttünk s még nem látta senki. — A Rocky Mountains hasadékain még nem tekintett be egy művész szeme sem, az Atlanti oceán hatalmas partjai még nem kapták meg egy festő szívét sem. A mult! Mit jelent a mult egy ember életében? s még hozzá nem is a mi multunk ez az elhalt civilizáció. Egy csepp vér sem származott tőlük hozzánk, hogy megelevenítsen minket. Még a saját multunk is...!» s most ismét kacagni kezdett, »tudja-e, hogy mit köszönhetek a multnak?« kezdte hahotázva.

— Nem én, feleltem kissé csodálkozva a gyors fordulatot.

— Táncomat, igen, multam táncolni tanított meg... Ezzel felugrott, s egy pionettel a szoba másik oldalán termett, »de most megyek dolgozni... bocsásson meg.

Elváltunk; ettől a percztől fogva kereste társaságot: de egyuttal kerülte azt, hogy egyedül legyen velem. Igen furcsa viszony keletkezett kettőnk között. Majd mindennap nála villásreggeliztem, de mindig másokkal. Idegesen, szakgatottan beszélt, vitte magával az egész társaságot. S ha észrevette, hogy rajta felejttem szemeimet, még élénkebb, még idegesebb lett. Éreztem, haragszik, ha megfigyelem, és mégis szükségét érzi annak, hogy egész idejét velem töltsse. Mindennap háromszor is felkeresett, de mindig más (és *soha* sem a süket) társaságában.

Mintha csak félt volna tőlem, s mintha csak vonzottam volna azért.

Vagy tíz napig voltunk ily csodálatos viszonyban. Egy izben nálam ebédelt. Többen ültünk asztalnál. Egész ebéd alatt a velem szemben ülő fiatal leánynak beszélt, de oly hévvel s a mellett, oly mesterkélt hangon, szinte láttam, mást mond és mást gondol.

Igy tartott ez az ebéd végéig. A fekete kávé a másik szobában hordták körül. Fenwick Poole ülve maradt, s én magam sem tudom, hogy miért, de szintén.

Egyszerre — hirtelen — (mindent oly hirtelen tett, így ez a mozdulata sem lepett meg) felugrott ülőhelyéről, megragadta mind a két kezemet:

»Legyőzött, jöjjön«, mondta s kézenfogva kivezetett az ebédlőből.

Az üres dohányzóba mentünk. Becsukta mögöttünk az ajtót és levetette magát a kandalló előtti székre.

— Nem bírom, nem bírom tovább. Ugy-e ismer... ugy-e tudja, hogy miért élek így, mint egy boldog?

— Ön szenved... bocsássa meg, hogy megláttam, bocsássa meg, hogy nem tettem önért eddig semmit.

— Mit tehetne? Tudja-e, hogy a csörgők hangjával fedem el a szívem dobogását?... Így... a hogy itt lát, harminczhat évvel a hirnév zenithjén... Tudja-e, hogy mit szenvedek?... Elmondom... Látta, nő vagyok. Husz éves koromban házasodtam... Ismerős barátommal, e kis sükettel? Hiszi-e, hogy egy asszony belésheregethet? Hiszi? Nos, akkor ismeri az embert s az asszonyt is. Együtt éltünk... feleségem meg két gyermekem. Mert két gyermekem is van, az egyik arany-

haju, olyan színe van fűrtjeinek, mint az én hajamnak... sápadt, mint én vagyok... s anyátlan, mint a hogy én elhagyatott vagyok e perczen.... Mac Farrent, mint fiatal gyereket magamhoz vettem. Szerettem; magam sem tudom, hogy miért. Akkor még nem tudtam, mennyire fogom szeretni... egyszer... később... Az asszony spanyol volt. Utálatos a fajtája. Ne menjen Spanyolországnak haza... az én kedvemért. Vagy ha keresztül megy ezen a komisz pátrián... gondoljon reám, hogy egy ilyen fajta asszonyával éltem együtt nyolcz évig...

Két gyermeket adott nékem, s elvitte magával éltem tavaszát, letörte éltem fájának gyümölcsözö gal-lyait...

Élek még, de hogy!... Olyan volt ez az asszony, mint a macska, selymes lágy haja, picziny ujjai a paradicsomot nyitották meg nékem.... Előbb egy olaszszal csalt meg. Nem álmodtam erről... Mi, kik a szász fajból származunk, nem tudunk a kételyről semmit, nem ismerjük azt a mérget, amely mindent megront, de semmit sem pusztít el... Egy percze volt... midőn az olaszt féltékeny né akarta tenni. Szegény Mac Farrenre, az én édes fiamra vetette karmait. A flu gyenge volt, a férfiak... az erős egyenes férfiak az élet gyöngéi, az asszony szív akarásával szemben..... Megcsalt, megcsalt vele.

A fiu gyenge volt, de másnap erős. Elment, eltávozott házamból a nélkül, hogy egy szót szól volna. Nem hallottam róla egy évig... Az asszony egy évig, még egy évig vissza tudta tartani olaszát... addig nyugodt volt, nem bántott. De egy napon elhagyta... ekkor... nevéssen hát rajtam... rajtam, kit megcsalt. Látta, én is nevetek, ha erre gondolok...

Elhoztam a levelet. Tudtam, hogy ma beszélni fogok, *beszélnem kell ön előtt.*

Olvassa...

»Férjem voltál, de mindig gyűlöltelek, szegény lány voltam, te híres, de minék magyarázom azt, a mi néked úgy is csak kellemetlen lehet. — Most már gyűlölöm azokat is, a kikkel megcsaltalak. Elhagylak, mert mást szeretek, elhagylak, mert utállak. Mantini szeretett, Mac Farren nem, s mindkettővel megcsaltalak. Egy harmadikkal hagylak el... ne higj az asszonynak. Bolond ember... vak vagy? Öld meg őket, utálatosan megcsaltak... engem meg felejts el. A gyermekeket neked hagyom

Manola.

— Bosszut akart amazokon állni, ezért levele. Tönkre akarta őket s engem levele által tenni.... Nagyobb volt a tudománya, a bosszu — mint a szerelem mester-ségében.

E perczen merően szemembe nézett.

— Mit vétettem én Önnek, hogy így mindent elmondott velem?

Kezemet nyújtottam neki, szemébe néztem.

— Talán vigasztalásra szorul? Kérdé s nyugtalanul nézett reám, aztán nevetett. — Tanuljon meg táncolni... a csörgő muzsikája oly kellemes!

— De... Mac Farren? kezdtem álmétkodva.

— Várjon... Egyenesen hozzá mentem. Nem hittem az asszonynak. Egy hónapig kerestem... jártam városról városra, faluról falura, mig ráakadtam. Ezzel akartam magamat e szörnyü hetek alatt elkábítani... Párisz mellett egy kis faluban bukkantam reá, ott dolgozott. A mint beléptem ajtaján... nem kellett magyarázat. Egyszerre... mélyen, nagyon mélyen belátunk az egymás lelkébe: ür, szenvedés, pusztulás...

Keblemre borult. Mind a ketten soká zokogtunk. Nem mentegette magát egy szóval sem... Nem volt

nekünk szavakra szükségünk, hogy megértsük egymást... A dolog csak egyféleképpen történhetett, s ezt nem volt szükséges neki elmondania, s én nem birtam volna meghallgatni...

Azóta velem van, el sem hagy. Nagy mester a mókában... megtanított engem is a bohóság nagy művészetére. Így vándorolunk városról városra, országról országra. Nékem szükségem van az ő mosolyára, hogy elbirjam az önmagam és embertársaim társaságát viselni. Addig míg őt nevetni látom, nem félek önmagamtól, addig elbirom viselni az életet.

— És itt letelepedtek?

— Le. Lássá nem szeretem a keletet, semmi közös a kelet jelenségei s az önmagam lelki állapota között nincs. Ezért maradok... a francia, amerikai szürke, ködös tájak hangulatát nem birom el. Aztán az itteni emberekre, erre a kis társaságra szükségem van, ezeket mi tartjuk össze Mac Farrennel. Mi éltetjük őket, a mi vigáságunk, bolond ötleteink megnevetetik őket... s az ő őszinte nevetésök bevilágít a mi lelkünkbe. Szükségem van rájuk... őszinteségükre... naivitásukra... lássa, én mesterkéltem vagyok minden izemben. Mesterkéltem éltem, tánczom, nevetésem... tudja-e, hogy néha, midőn tánczolkol, azt hiszem, megszakad a fejem s bele bolondulok? S mégis megkönnyit...

— Bocsásson meg nékem, hogy mindent elmondok.

— Így kellett, hogy legyen... a kettőnk egyénisége erősebb volt, mint az én akaratom... voila tout. De most arra kérem, hagyjon el, felejtse el, ne tudjon arról semmit, a mit mondtam. Legyen barátom, de ne vigasztaljon, mert a vigasztalást nem birom el, jöjjön be velem a tánczterembe, s nevéssen, tánczolkoljon, mint a többiek. Ezentúl mosolyogjon, ha mosolygok önre, ezért mondtam el mindent... Jöjjön.

Bementünk. A fal mellett sorban álltak a székek, a spanyol muzsikások ott kuporodnak a sarokban.

A fiatalskót asszony odaszólt hozzánk és szemrehányásokat tett nekem, hogy Fenwick Poole-t lefogtaltam.

— Ő a miénk, egy perczig sem akarunk nélküle lenni...

S a Malaguenna hangzott. Csattog a castagnette, csörögnek a csörgők... tánczol a festő...

Én Mac Farren-t keresem.

Ott ül egy kanapén, s torzképeket rajzol a falra, néha nagy kerek mázolatokat csinál a kezével. A mint engemet megpillant, megzavarodik, s aztán körülbelől ilyesmit magyaráz: »Tudja-e, hogy engemet itt imádnak. Marabuh vagyok. Mahomed vallása szerint, a siketek, némák, vakok és — bolondok szentek.« Ezzel elfintorítja arcát, és számárfülekét csinál felfelé, a plafond irányában.

— Azok a szentek, irtam fel neki egy lap papírra, kik éltek folyamán valami kereszt alatt görnyednek.

Mac Farren egy pár pillanatig némán a szemembe nézett, aztán hirtelen az én torzképeimet vetette oda a falra....

Fájdalom.

Ki csak panaszt szór untalan,
Ne hidd, hogy oly boldogtalan;
Mit mélyen rejt a szív maga,
A fájdalomnak nincs szava.

Soós Jenő.

Parasztok.

Irtá :

LIPCSEY ÁDÁM.

A cselédházban halott volt.

A szegény Varga Tamás bérest a buzaasztagról kiáltotta le az ökölnyi kis fia:

— Édes apám, jöjjön kend háza, meghalt édes anyám.

Az erős, hatalmas szál férfi megtörülte ingujjával munkában izzadt, poros homlokát és lecsuszott a kazal menedékes végén.

A kazalrakó villát vállára vetette, kézenfogta a csepp gyereket s lehorgasztott fővel ballagott befelé a szérúról a tanyába.

A cserépfödeles, kopár cselédház végében volt az ő lakásuk. A vasrácsos kicsiny ablakban egy bokor bazsalyikom illatozott, kövér, világos zöld leveleivel.

A sötét konyha szemetes földjén egy vén, beteg tyúk szemergélt egyhangu, rikácsoló kotyogással.

A tulipántos, magasra vetett ágyon, a nehéz dunna alól kilógó viaszszinű, merev karral hevert a halott.

Még fiatal volt, élhetett volna sokáig, az ősszel a kalákában kapta meg a száraz betegséget, a mi aztán szép lassan elsorvasztotta.

Csupa csontra száradt sárga bőr volt az egész asszony, a halálverejték gyöngyei ráfagytak.

A férfi gyámoltalanul, szomoruan állott a halottas ágy mellett. Nem tudta mihez kezdjen.

Az enyészetbe menő tetem nehéz szaga eszébe juttatta, hogy talán jó lenne az ablakot kinyitni.

Levette az ablak párkányáról a virágcserepet. A hervadatlan, kemény levelek most is úgy lehelték balsamos páráikat, mint mikor ide hozta az új menyecske.

Szegény Varga Tamás szeméből két nehéz könyccsepp gördült a buja, zöld bokorra.

Miért sir egy nehéz munkában megkérgesedett, durva paraszt ember? Az emlék, a vesztesség csordítja-e ki szívéből a megáradt keserűséget?

A két könyccsepp legördült, széles barázdát vonva a poros arcán.

Aztán leült a lóczára, szepegő kis fiát kiküldte játszani, maga pedig öklére támasztva borotvátlan, tüskés állát, hosszan elmorfondírozott.

Meghalt az asszony.

Bizonyára szerette, azért vette el társának. Összeszoktak pár éven keresztül. A szegény embert nem a szerelem gyönyöre kapcsolja egymáshoz, hanem a szükség.

Jó asszony volt szegény. csendes, nyugodt természetű, dolgos is, a mig ágyának nem esett.

Hanem az utolsó esztendő alatt jóformán felélte, amicskét összetudtak kuporgatni.

Doktorra, patikára kellett, a min egy tehéncsók akartak az őszi vásáron beszerezni.

Szegény jó lélek, ő nem tehetett róla, szívesebben meghalt volna minden költségeskedés nélkül, de az ura embersége nem engedte.

Most hát vége van mindennek.

Ihol jön az öreg béresné, meg az igás kocsis felesége, azok majd megmossák, kinyújtatják a halottat.

Szegény Tamás előszedte a ládából az ünneplőjét, a sovány, nagy bugyelárist is zsebre dugta, egy kicsit megmosakodott a konyhában, aztán ott hagyta a fehér-

népet, úgy gondolta, talán nem is tudná még egyszer megnézni azt a szegény, hideg, elhervadt halottat.

A kis fiát a többi tanyabeli gyerek közt hagyta. Ezek bizonyos tisztelettel tekintettek rá, tudták, hogy meghalt az anyja s a kis fiu is furcsa komolysággal kevélykedett abban, hogy ő most fontos személy: halottja van.

Szegény Tamás egy kampós bottal nekivágott a fehérporos mezei utnak.

A tallón a malacz-konda szedegette vidám rőfögéssel az elmaradt kalászokat. A kondás gyerek az árok-szélbe heveredve egy kis félig zöld sarju-dohányt pipált.

Szaporán lépkedett el a cselédek kukoricza földjei mellett. Mind szépen, gondosan meg volt kapálva, feltöltve, az égbe nyúló kukoricza szárak között érni kezdő paszuly-bokrok zörögtek, egy néhány hatalmas, fénylő uri tök sárgállott nagy buczkó fejével.

Az ő nyílásán csak alig teng-leng egy pár satnya növény, beléndek, szerb tövis dudvázza föl a műveletlen, kövér fekete földet.

A szive elszorult, persze, ha nem lett volna beteg az asszony!

Aztán azt számolgatta magában, telik-e a pénzéből mindenre?

Kell koporsó, egy kis kereszt, valaminő szemfedél is, magának, kis fiának egy tenyérnyi fekete fátyol. A gyerekek okvetlen kell egy új kalapot is venni, mert az ócska már nagyon rongyoska.

Aztán jön még a pap, a kántor meg a sírásó. Ej no, a sírt még talán legjobban megáshatná maga. Az ispán ur bizonyosan megengedi, hogy az urasági igán vigyék be a halottat a temetőbe.

Ha a pénze nem futná ki mindenre, talán megembereli az asztalos, vagy a plébános ur, a mig kikapja a komencziót.

Szomoruan, valami öntudatlan, nehéz bútól megörnyesztve járta el minden apró ügye baját, a mik már az ilyen gyászsethez tartoznak.

Alkonyattájt vállára vette a virágos fenyőfa-koporsót, a mire rá volt írva a halott neve:

»Varga Tamásné, Kispéter Julianna, élt 23 esztendőtt.«

Sokszor elfacsarodott a szive, mikor nehéz terhével sűrűn meg-megállott hazafelé egy kicsit kifujni magát.

Ez a durván megfestett négy szál deszka foglalja magába mindenét. Legényes szeretkezésének minden picziny, édes emlékezete, a szemérmes, fiatal asszonyka természetes bűbája, a miről nem tudná megmagyarázni, miért, de jól esett a vérenek, a bú, a gond, mind-mind a vállára nehezkedett, hogy sokszor azt hitte, ólomból van a koporsó.

Éjszaka ért haza, a halottas házban egy füstösen lobogó faggyú gyertya mellett ott énekelgetett, imádkozott az istenes öregbéresné, a ki már annyira hozzá van szokva a közelgő halál gondolatához, hogy egészen megbarátkozott a serral és mindennel, a mi ahhoz tartozik.

Szomorú, nehéz munka volt kettejüknek, hogy a halott asszonyt beemeljék a koporsóba.

A férj borzadozott attól, hogy megérintse a nedves, hideg holttestet.

Szegény embernek még a gyászában sem szabad finnyáskodnia.

Egy darabig csak előggott-móggot a zsoldáros vén asszonnyal, a ki le is szidta, mert elfelejtett viaszgyertyákat venni a városban.

Nem birt imádkozni, hát kiment az istállóba az ökreihez, ott töprenkedett az illatos, puha széna között a dolgai, a szegény asszony felől.

Holnap hajnalban szántani kellene őszi buza alá, majd talán a hideglelős kis béres beáll helyébe délig, akkorra elvégzik a temetést.

Hanyatt fekvé bámult az istálló párás sötétjébe és gondolatát mindegyre elterelték szomorúságától a holnap aprólékos gondjai.

Hogy lesz aztán, ki visel gondot rá, kis fiára? Nem dolgozhatik, nem kereshet, ha nincs, a ki főz, mos rá.

Lassankint teljesen megfeledkezett a halott asszonyról, hajnalban megétette az ökreit s úgy ment vissza a házba, a hol az istenes vén asszony még akkor is telhetetlenkedett az imádságban.

Reggel az olcsó temetést nagy kurtán elvégezte a káplán, meg a segédtanító. Nem nagyon bucsuztatták a szegény asszonyt, sietve ráhányták a koporsóra a száraz, döngő rögöket.

A temetésről visszajövet, az utszéli csárdában egy kis áldomást fizetett a virrasztó vén asszonynak. Maga is ivott egy kevés pálinkát, a pityergő gyereket is azzal csitította el.

A szesz gőze valamennyire megtompította fájdalmát, melyet a gyászcerimónia fölsongított.

A sziv mindjobban meghátrált az élet leglényesebb orgánuma, a gyomor elől.

Hazaérve fölment a tisztalakba.

Az ispán ép a felesékkal bajlakodott.

— No, mi jóért jött kend Tamás?

— Hát ténsuram, elföldeltük a szegény néhait.

— Isten nyugoszsa!

— Most hát arra kérném a ténsurat, bocsásson el vagy egy-két napra a faluba!

— Minek a Tamás?

A szegény együgyü paraszt ember zavartan forgatta feketefátylas, zsiros kalapját s tompa, a fájdalomtól kevéssé hörgő hangon felelte:

— Meg akarok házasodni.

Pósa Lajos.

Az én tisztelt barátom, Pósa Lajos vagy hat év előtt Szegedről nagy utra ment. Hogy az ő stílusával éljek, ment, mendegélt, hetedhét országon, még az óperenciás tengeren is túl, a hol a kis kurtafarku disznó túr. Mi volt a vállán? Tarisznya. Mi volt a tarisznyában? Egy köteg papiros. Mi volt a papiroson? Egy rengeteg ákombákom. Mi volt az ákombákomban? Hatvan bájos gyermekvers.

Hogy szót szóba ne öltsek, hát bizony a tisztelt barátom egy gyermekvers — kötetének ment kiadót keresni a nagy világnak — de hogy hol, mikor, a világ mely táján találja meg ezt a férfit, azt ő maga se tudta és körülbelül úgy érezte magát, mint a mesebeli juhászlegény, a ki fölteszi magában, hogy ha a lába térdig kopik is, fölkeresi a kacsalábon forgó várban a tündér kisasszonyokat. (Most már tudjuk, hogy a tündéreket Singer és Wolfner uraknak hívják s Pesten az Andrásy-uton könyvesboltjuk van.)

A gyermekversék pater familiása tehát, mint mondtam, ment, mendegélt gondterhes fővel — sok gondot okozott neki a hatvan rithmikus nebuló — vasuton, omnibuszon és egyszer csak benn volt a fekete erdőben . . . akarom mondani, a főváros rengetegében, a hol hétszer hét lakattal elzárt, hétszer hét ajtó mögött laknak a tisztelt kiadók.

A mint ment, mendegélt uttalan utakon, hegyen fel, völgyön le, egyszer csak elérkezett egy barlanghoz, illetőleg egy kávéházhoz. Abban lakott csibukozott, feketézett tizenkét poéta.

— Jó napot kívánok, tizenkét poéta. Messze utról jövök, nagyon elfáradtam, adjon kegyelmetek egy kis helyet ezen a szép tanyán.

— Fogadj isten, nálunk idegen jövevény. Mi szél hozott erre, hol a madár se jár, a hol hétszer hét lakattal elzárt hétszer hét ajtó mögött laknak a tisztelt kiadók?

— Hej, nagy az én bánatom, nagy az én gondom, tizenkét poéta. A tarisznyámban egy köteg papiros, a papiroson rengeteg ákombákom, az ákombákomban hatvan gyermekvers. Ezeknek keresnék kiadót.

— Gyermekvers? Hát az micsoda?

— Egyszerű, gyermekeknek való játszi versek, naiv történetek.

— Ahá, aféle »boczi boczi tarka« klapanciák!

— Bizony nem olyanok. Teljes három esztendeje írom ezeket a költeményeket gondnal, szeretettel s azt hiszem, sikert aratok velük.

— Igen, de az efajta verseknek semmiféle kurzusuk sincs a piacon. De még a szerelni daloknak sincs!

Azt a poéták is elismerték, hogy a versek csinosak és egészen eredeti zamatúak; de csak rázták a fejüket, mikor hallották, hogy a költő-társ tisztességes honorariumot is vár értük a kiadótól.

— Jaj, kedves atyánkfia, nagyon nehéz ez a te sorod. Ha addig jársz is, a míg a lábad térdig kopik, a míg a szakállad a földet söpri, még se akadsz ilyen kiadóra.

Ment, mendegélt ismét a gyermekversek írója, hegyen föl, völgyön le, végre elért egy palotához. Abban lakott a hétfejű sárkány, vagyis a kiadó.

Nem untatom tovább az olvasót a »tündérmesémel«, daczára, hogy »csodával« végződött. A szép verseknek híre szárnyalt a Parnasszuson és a Singer és Wolfner czég az irodalomban eddig hallatlan áron megvette.

Azért emlékeztem meg e pár sorban Pósa ez utjáról, mert az a szívélyes fogadtatás, miben e gyermekverseket a fővárosban írók és kiadók részesítették, döntő hatást gyakorolt irodalmi művelésére s ugyszólván kizárólag a gyermekirodalom működésére szánta magát.

Kötet kötet után jelent meg tőle, melyek magyaros hangjukkal és a gyermek kedélyéhez simuló tartalmukkal pár év alatt népszerűvé tették nevét a tanférfiak, szülők és kis publikuma, a gyermekek előtt. Sőt a kiadók is kinyitották előtte mindenfelé a hétszer hét lakattal elzárt ajtót, sőt ők maguk szőlítették föl gyermekköltemény-kötetek írására — általános csodájára a tollforgató világnak. Vagy egy éve pedig »Az én ujságom« czimmal egy gyermeklap szerkesztését bízták rá, mely azóta országszerte el van terjedve. Legutóbb a redoutban Pósa és lapja munkatársai által tartott gyermek-matiné, melyen ezer meg ezer gyermek jelent meg, világosan bebizonyította, mily nagy az ő popularitása az apró Magyarországon.

A gyermekirodalomnak ő a leghivatottabb művelője. Minden verse magán viseli a hivatottság jellegét. A kis költemények telvék gyöngédséggel, dévajkodással, mosolylyal, szívvvel, naivsággal. Minden soruk a gyermek kedélyéhez simul s a költő egy szeretetreméltó öreg pajtás, százféle fufangjával oktatja, mulattatja, ringatja kis publikumát. Ha végig olvassuk gyermekkönyveit, szinte úgy tetszik, hogy valahol vidám gyermek-sokadalomban vagyunk, a hol ezer meg ezer hang verődik fülnkbe, sikongató, ujjongó, kaczagó gyermekhangok, rengeteg játékszer kereplése, zuhogása, sipítása s a csengő hangzavaron meg vidámságon át folyton egy

félig tréfás, félig komoly basszus hang hallatszik át intón, figyelmeztetón, mint valami hűségese vén óra ketyegése a falon:

»Mond az óra: keljetek!

Szorgalmasok legyetek!

Tik-tak! tik-tak! gyerekek!»

Azok a csinos költemények, melyek »Aranykert«, »Az arany madár nótái«, »Arany abécze« stb. eféle népies czimen foglalják össze, egészen megfelelnek a czimben felvillanó képnek. Aranykertek ezek, melyeknek ösvényein édesen bolyong a gyermekképzület és aranyos képekkel tölti meg álmát, mint valami vidám szökdécselés után a valóságos kertben. Nincs egy vonása sem; mely a gyermek eszéhez és szívéhez ne volna mérve és csaknem mindenike oly gyenge és vonzó, mint egy szép bölcsődal. Pósa azonban nem is mozog abban a chablonban, mely azt hiszi, hogy a gyermek csak a tartalmatlan klapanciákat érti meg, hanem használja a humort, az érzelmi vonásokat, a képeket, mesét sző és a népköltészet hangulatait és zineit merész, de rendkívül ügyes kézzel illeszti a gyermekversekbe.

Ezért magyarosak, ezért érdekesekek Pósa gyermekversei.

A költő tréfálozik, zsörtölődik a gyermekkel, oly közvetlenül, mintha nem is könyv, vagy a lapja útján beszélne vele, hanem mellette lenne. A gyermekkedélyt annyira ismeri, mint alig valaki az írók közül. A gyermek gondolkozását, figuráit, makranczait oly éles megfigyelő tehetséggel leste ki, hogy akárhányja gyermekkölteményeinek, mint genre is értékes.

De azért a tréfa, a kaczagás mögött mindig ott van a tanítás, a mit a gyermek vidámsággal együtt szív lelkébe, s a pergő vidám versek és szivreható történetek közt mindig fölzendül egy áhitatos ima és lelkes hazafias dal, melyek jólesőn emelik költészetének értékét.

Egyet már is elért Pósa e föllépésével: azt, hogy általánosán a gyermekirodalom felé terelte az írók és kiadók figyelmét. Ő maga egy egész könyvtárt irt már össze, de lassankint mind több-több író lép nyomába s egy egész, gyermekeknek dolgozó írói generáció képződik. Most már mindenki érdemes munkának tartja a gyermekirodalom művelését. Egyre kevesbednek a nyakatekert rossz fordítások, az idegen szellemű ifjusági irodalom mindegyre kiszorul s legjelesebb íróink is örömet vállalkoznak a cseperedő magyar ifjuság mentoraikul, holott évtizedeken át csak az egy Forgó bácsi kultiválta ezt a műfajt. De hogy ez így van, az legnagyobb részben Pósa Lajos érdeme.

*

Igen, de a t. szerkesztő ur tőlem életrajzi adatokat várt. Nos tehát, engedje meg, hogy azokat a következőkben foglaljam össze röviden: Született Radnóton, a felvégen, egyszerű földműves szülőktől. Patakon járt iskolába, majd Pestre került a bölcsészeti kurzusra. Itt verseket írálva, ujságíróskodva küzködött a fővárosi élet nehéz ösvényein. Kora ifjuságában beléköstolva a nyomor kenyérébe, az ifju poéta ahhoz hajlott, a mivel ez a táplálék rendszeren megismerteti az írókat: a humorhoz. Mindjárt eleinte a Bolond Miskába dolgozgatott, a hol csakhamar kedvelt munkatárssá vált, majd Jókainak dolgozgatott az Üstökös számára.

Első verskötete tizenhárom éve jelent meg sa az akkor feltűnést keltett. Az embereknek nagyon tetszett a radnóti harang csengése, a Hernád vizének mormogása, az ajnácskői erdő zizegése, mely hangok e könyvből ömlöttek feléje s teljes várakozással néztek az ifju költő felé. Az e várakozást be is váltotta, mert későbbi köl-

teményei, az »Apró történetek«, a »Tíz év alatt«, országszerte elterjedt népdalai mind tetszést arattak.

Időközben Szegedre került ujságírónak, de, mint a száraz napi hírek krónikása, nem igen boldogult. Egyetlen egyszer esett meg rajta, hogy a lapjában egy ujdonságot kellett megírnia. Valami betörés volt az, a munkatársak mind elszéledtek és Pósára maradt az ujdonság megírása, a mi egy kis erőfeszítés után sikerült is.

Másnap az ujdonságban a következő értesítést lehetett olvasni:

»Az ismeretlen tettetést Tóth Andrásnak hívják, a ki a Boldogasszony-sugárut 15-ik száma alatt lakik.«

Ezóta többet nem mert ujdonságot írni.

No, de irt annál több, annál szebb mesét, verset a szegedi gyermekeknek s e dicséretes foglalkozása közben történt meg vele a fent említett utazás, majd emigráció a fővárosba. Jelenleg a harminczas évek vége felé jár, s bár nagybajszú, agglegény, kálvinista és szélsőbali, — mégis nagyon szelid ember, a kinek a legnagyobb öröme az, ha egy kis nebuló szépen elszavalja előtte valamelyik versét, viszont pedig a gyermekeknek az a legnagyobb örömük, ha Pósa bácsi ir nekik költeményt.

X.

A vízi-ember.*)

(Ó-német ballada.)

A vízi-ember asszonyi keresne
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Angol királynak lányát szeretné,
A szép Agnéziát.

Hídat veret hát, talpig aranyba,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Sétálni egyszer majd odacsalja
A szép Agnéziát.

S hogy a kisasszony a hidra ere,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Lehúzza ott a víz fenekére
A szép Agnéziát.

*) A «Wassermann»-nak kerestem magyar népies nevét, de semmikép sem tudtam találni. Ezt az alakot a magyar népköltészet nem ismeri. Magamnak kellett hát rá magyar kifejezést csinálnom, s azt hiszem, a nép szó-alkotási módjának s a balladabeli alak természetének legjobban megfelel az általam elfogadott «vízi-ember». «Vizi-manó» is járt a fejében, de a «Wassermann» sokkal emberibben gondolkozik s cselekszik, semhogy rászolgálna a manóságra. Idegen-szerűsége csupán vízi volta s ezért «vízi-ember.»

A költemény még egy megjegyzésre szorul. A drámai fordulat bekövetkezését (a 13-ik strófában) az jelenti be, hogy a szép Agnéziának alma hull az ölébe. Ennek kétségtelenül szimbolikus értelme van. De mi ez? Talán nem rossz uton járok, ha a megfejtéshez a magyar népköltészet szimbolikájának segítségét kérem. A magyar népköltészet az almát állandó következetességgel használja a szeretet s szerelem jelképeül, pl:

Három alma meg egy fél,
Kérettelek nem jöttél, stb.

A három alma (a három szám a magyarnak a tökéletes) az igazi, a fél az álnok szerelmet jelenti. — Vagy:

Piros alma gömbölyű,
Az én rózsám gyönyörű stb.

A «gömbölyű piros alma» a boldog szerelem teljességét jelenti. És így tovább. Valószínűleg valami őskori babonával függ ez össze, az mely megvolt a mi eleinknél is s a germánoknál is. S így aztán értjük, hogy a 13-ik strófabeli almahullás, a népköltészet szimbolikája szerint azt jelenti, hogy a szép Agnéziának eszébe jutnak anyai és hitvesi kötelességei.

I. L.

És odalenn volt hét éven által,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Nem látta senki hét kis sídóval
A szép Agnéziát.

S hogy egyszer a bölcsőt rengeli sírva,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Harangszó kondul s úgy vonja, hizza
A szép Agnéziát.

»Oh vízi-ember, édes vízi-ember,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Eressz templomba, hadd menjek el egyszer,
Szegény Agnéziád.«

Ha eleresztelek a szentegyházba,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Nem térsz meg többé, várom hidda
A szép Agnéziát.

»Hét kicsikéim' ktre hagyhatnám,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Ki dajkálgatná? Ki pótolhatná
Szegény Agnéziát?«

S hogy általlépi a temető-árkot,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Lombok köszöntik s fűvek s virágok
A szép Agnéziát.

És a mikor a templomba lép be,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Grófok köszöntik s nemesi népek
A szép Agnéziát.

Templomi széket nyit neki apja,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Puha vánkosra ülteti anyja
A szép Agnéziát.

Dús lakomához viszik magokkal,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Kindlják vaddal, izes falattal
A szép Agnéziát.

S egy harapást is alig nyelt még le,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Egy alma subinjja, hullva ölébe
A szép Agnéziát.

«Anyácskám édes, anyácskám drága,
— Túl tengeren, hegyeken át,
Vesd tűzbe az almát, hogy ne is lássa
Szegény Agnéziád.»

S alig a tűzbe az alma bevetve,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
A vad vízi-ember ott áll, fenyegetve
A szép Agnéziát.

„Hát kicsikéid hát odabagyndd?
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Ki dajkálgatná? Ki pótolhatná
A szép Agnészidit?”

»Hát szétoosztjuk majd a kicsikéket,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
„Három illet engem, három meg téged,
A szép Agnészidit.”

„A hetediket is megosztjuk szépen,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Egy csontja néked, egy csontja nekem —
Jó lesz-e, szép Agnészia, hát?”

»Semhogy így egyeznék, ilyen osztályt tennék,
— Túl tengeren, hegyeken át, —
Vidd vissza örökre, tenger-fenekre
Szegény Agnészidit.«

Fordította: Inczédy László.

Egy áldozat.

(Jean Richepin elbeszélése.)

(Vége.)

Boldogság ragyogott a haldoklónak arcán. Szava meggyöngült, sóhajássá vált. Örömmel ment a halál elé; megszabadult minden bánatától.

De még mindig nyugtalanította valami.

— Hallod-e, Marguerite? — susogá. Ősöd egykor nagy összeget hagyott a karmelitáknak. Oda kell menned. Szabályaik nagyon szigorúak, életmódjuk gyötrelmesebb; de ott pénz nélkül fölvesznek. Érted? Pénz nélkül.

Marguerite azt mondá: igen. És a marquisné nyugodtan meghalt.

Pár hónappal később az ifju leány belépett a karmelitákhoz, olyan föltételek mellett, a minőket anyja előre mondott. Egész részét Pierrenek adta; semmit sem tartott meg magának.

— Ugy-e eltaláltam, hogy erre van hivatása! — szólt O’Graeme gróf, midőn visszatért a beavatásról.

— Én bizony alig hittem, megvallom, — mondá a kanonok; de most már hiszem. Marguerite kisasszony nagyon vig természetű volt. Isten mentsen, hogy kétségbe vonjam a szent sugallatot, mely erre a gondolatra vitte. Ámde hátha mégis hamar engedett neki? Még tőlem sem kért tanácsot.

— Ugy láttam, — jegyzé meg a marquis hanyagul, hogy nővéremnek mindig volt hajlandósága az apácza-életre.

— Bocsánat! — szakítá félbe a kanonok. Biztosan tudom, hogy két hónappal ezelőtt még nem gondolt rá. Sőt bizonyos testi háborgásokat érzett, a melyek nagyon természetesek az ő korában, s a melyekről azt hihette az ember, hogy egészen más lesz a végük. Nagyon is szó volt akkor arról, hogy férjhez menjen. Tudtam a számára egy kitünő vőlegényt, gazdag, nagyon gazdag s beszéltem róla az ön anyjával. Chamerot volt, igen becsületes ember, a ki nem kért hozományt. De a marquisné asszony tiltakozott ellene; szerinte ez mesalliance lett volna.

— Édes anyám nagyon szigorú volt a nemesség dolgaiban, válaszolt a fiatal ember, a kinek nemesi előéleteiből nagyon sokat lekoptatott az iskola.

— Nekem is ez a véleményem, szólt a kanonok. És gondolja meg, milyen hasznos lett volna e házasság. Chamerot úr népszerű ember, bizonyára képviselő lesz.

— Néném minderről egy szót sem szólt nekem. Bizonyára meg kellett volna gondolni a dolgot. Az ördögbe! Alkalmazkodni kell a korszellemhez. Nővérem aligha cselekedett helyesen.

— Oh ezek a fiatal leányok nagyon makranczosak! szólt közbe Chenardiére báró.

Marguerite áldozatát tehát senki sem értette meg azok közül, a kik kitalálhatták volna, s majdnem félreértette még az az egy is, a ki tudta igazi okát, a kiért a nemes leány lemondott életéről.

De az apácza semmit sem tudott az emberek ez igazságtalanságáról. Boldog volt, hogy megtartotta ígéretét s betölté szent feladatát. Ez az érzés felmagasztalá őt s pótolta azt a hivatást, mely valójában nem volt meg benne. Szerette a vallást, de nem azzal a szenvedélyvel, mely a kolostorok kertjében virágzik.

Sokkal izmosabb testi egészsége volt, sokkal inkább egyensúlyban volt szelleme, hogy sem félreismerte volna azt, ami elragadtatás és rajongásba visz, a lemondásnak lázát, mely lángjával megemésztí a szívet, mely megnyitja a lélek előtt a végtelenség gyönyörét, a melyben elveszthessék; de viszont komoly tudattal szánta rá magát ez áldozatra. Minden erejét kimeríté, hogy alávetesse magát új élete szigorú követelményeinek, a folytonos imának, vezeklésnek, a megszakított álomnak, a mint azt a karmeliták szabályai megkívánják. Ez erő nélkül talán megtört volna a hirtelen változásnak súlya alatt, mely testét egyszerre az aczkétség kegyetlenségének martalékaul dobta. Gyakran elfogta a bánat, nem tette miatt, hanem azért az ismeretlen boldogságért, melyről lemondott, s mely annál is irigylendőbbnek tetszett előtte mert csak a tudatlanság képzetén át látta, mint egy varázsképet. Visszagondolt azokra az imbolygó vágyakra, melyek benne keletkeztek s ártatlansága daczára is apróra föleleveníté magában ez emlékeket. Ma már érezte, mit jelentettek a természet e titkos jeladásai. Oh, ha felelhetett volna rájuk! Asszony lehetett volna, szeretett feleség, anya!

Semmi tisztátalan gondolatot sem vegyített álmaiba. Csak egy bájos képet varázsolt maga elé arról az életéről, mely tökéletesen különbözik a mostanitól, egy nyájas, benső, családias életről, a melyre teremtve érzé magát. Ha igazi hivatása van az apácza-életre, akkor bűnösöknek tartotta volna az ilyen gondolatokat. Pedig a helyett, hogy elűzte volna, még dédelgette, nagyra növesztette; mentől inkább erőltette magát, hogy beleszokjék az apácza-életbe, annál inkább belátta, mily kevésbé alkalmas ő erre. Szívébe zárta mély bánatát; ott sebezte az, mint a tövis. Bizonyos különös gyönyör volt ez neki, mint a martyroknak a kínzás fokozása.

A szokás azonban letördelte ezeket a töviseket is. A kolostor egyhangúsága elhallgattatá a külső élet utolsó visszhangját is, mely az ifju leány szívében megmegröndült. Marguerite mindinkább karmelita nővérré vált, a kit teljesen elfoglaltak azok a teendők, melyek az apácza minden pillanatát és gondolatát lefoglalják. Egészsége megmegröndült a kolostor levegőjében, a végtelen imázásban, a sok térdhajításban, a kápolna jéghideg padlóján való fekvésben. Dús vére, mely csak úgy buzgott ifjú ereiben elszikkadt a sovány élelemtől, a virrasztástól, öngyötréstől. Arcán elhervadtak az üde rózsák; arcának ragyogó fehérsége sápadt szint váltott, a minő a viasztyertyák sárgasága; átlátszó lett, mint az ostyá.

Szelleme ép úgy átváltozott, mint teste. A mint testileg gyöngült, úgy távoztak eszméi is a való élettől s elmerültek egy misztikus világ szemléletébe. Teljesen

átadta magát vallási buzgóságának. Áldozatát most már úgy fogta föl, mint Istennek tetsző érdemet.

Csak egy különös gondolat maradt állandó kísé-
rője: maradványa ama nemesi büszkeségnek, mely el-
hitetted vele, hogy a mit tett, az hasznára volt a Villers-
Doisnay családnak. Azok a hírek, melyeket öcscséről
hallott, időről időre fölélesztették benne ez utolsó em-
beri lángot. A marquis, segítve czime és örökségének
pazarlása által, gyorsan emelkedett a tisztii fokozatokon.
Hat év alatt kapitány lett, s most már egy altábornagy
vezérkarába volt beosztva. Egy kis afrikai expedíció
érdemrendet szerzett neki. Szó volt róla, hogy egy fon-
tosabb követséghez katonai attachénak fogják küldeni.
Nővérét gyönyörködtették ezek a hírek. És anyjára gon-
dolt. Nem mervén magában keresni örömeinek forrását,
a marquisné emlékezetében kereste azt, a ki most bol-
dog lenne, ha látná, hogy legforróbb vágyai teljesülnek.

Abbahagyta koronkint vallási tépelődéseit s kiszállt
lelkével a külvilágba, elképzelve mind azt, a jót, a
mit öcscsének kívánt s aminek forrásául saját áldozatát
tekintette. Az a fiatal ember, a ki eszes, ügyes, szeren-
csés, megalapíthatja rangjához illő jólétét, s bizonyára
találkozni fog egy olyan nővel, a ki méltó lesz hozzá,
a ki nemes vér és gazdag. Egy ilyen szép frigy újra
tündöklővé teszi majd a lehanyaglott Villers-Doisnay
házat. S ezért igazságosnak találta azt, hogy lemondá-
sával mégis használt valamicskét.

Ez álomból azonban fölébresztte egy villámcsapás.
Egy nap levelet kapott öcscsétől. Száraz hangon irt
levelet, mely minden magyarázat nélkül tudtára adá azt
a szörnyű hírt, hogy el fogja venni egy zsidó bankárnak
leányát, a kinek két millió frank vagyona van.

Oly borzasztó volt ez a fölébredés, hogy az apácza
elveszté eszméletét. Nem hitte, hogy az isteni igazság-
szolgáltatás megengedhesse ezt a dolgot. Hisz ő öcsce
szerencséjeért mondott le arról, hogy aszszony lehessen,
a legtermészetesebb reményről, ő érte száműzte magát
a világból, ő érte szenvedett! Oh, mert szenvedett; most
megvallhatja magának. Oh, nem lépett ő jó szándékból
a zárdába, nem vezette őt szikrája sem a vallási hiva-
tásnak; erőszakosan merült el ebbe a helyzetbe, csupán
csak hősi önmegtadással volt képes elviselni ezt az
állapotot. Legyőzte, megfojtotta, összezúzta legitkosabb
s talán legédesebb vágyait. Neki a családi élet tetszett
volna s erre joga volt; neki is megengedte volna az
Isten ezt a gyönyört, melyet annyira sajnált, a nélkül,
hogy megismerte volna, s nem fog megismerni soha.
Soha sem bántódott jobban miatta mint most, lelkének
egész erejéből. Igen, mindezt lábbal taposta, halálra
kárhóztatta testét és lelkét, lassu öngyilkosságnak adta
oda magát, s hogy fájdalmának meg legyen a jutalma,
fivére ilyen gúnyt űz belőle! Villers-Doisnay, a büszke
marquis elvesz egy zsidó leányt, ő, Marguerite fivére,
azé a Marguerité, a ki oly büszkén utasította vissza a
keresztény polgárt. Megfertőzteti vérét ezzel a frigygyel,
ő, annak a marquisnének fia, aki egész életét, sőt leányát
is a nemességnek áldozá. Mert őt áldozta föl a családi
dicsőség oltárán, azért, a kit kora gyermekségétől fogva
bálványozott, minden időben, minden alakban, még gon-
dolatában is.

E gondolatra minden sebje kifakadt, minden kese-
rűsége kitört vérző szívében. Zúgolódásra gerjedt, szinte
gyűlölet fogta el az isteni akarat ellen.

Csak egy villanás volt ez, de oly erős volt a lángja,
hogy megemésztette őt.

A második reggeli imánál nem jelent meg a ká-
polnában. Fölmentek czellájába. Ott találták a földön
ájultan, merevén, dermedt szemén könny rezgett, ökle
össze volt szorítva, melle hörögve pihegett. Két óráig

tartott ez az ájulás; de a kolostori élet által megfeszült
idegek nem bírták ki a rohamot; úgy látszott, hogy el-
szakad életének fonala. Alighogy felocsudott, már mély
dermedtségbe esett.

De még sem halt meg azonnal. Hanem nagy lan-
kadtság vett rajta erőt, melyet nem pihenhetett ki más-
képen, csak az utolsó álommal. Nem gondolt már sem-
mire; teljes közömbösségbe merült. Még arra sem gon-
dolhatott, hogy bocsánatot kérjen istenétől, a miért fel-
lázadt ellene. Öntudatlanul mormogák ajkai az imákat;
emlékei elaltaták őt, mint a vén dajka dudolása a cse-
csemőt.

De abban a pillanatban, midőn halálra vált, hirte-
len visszanyerte eszméletét. Földi gondolatok ragadák
meg lelkét. Vonaglása közt, mialatt az imádkozók du-
ruzsoltak körülötte, kétségbeesetten rezgett ajkain csa-
lódásának megnyilatkozása:

— Annyit tettem érte... Semmiért! Nincsenek
már nemes emberek.

Ez utolsó szót a legnagyobb meggondolással mondá.
Azután megsimítá szemét, minha le akarná törülni könyét,
s el akarna űzni egy gyűlöletes képet, majd egy pilla-
natra összeszedve régi erejét, mintegy megdicsőülten
mondá:

— Talán az a legszebb áldozat, mely hiába
történt!

Napsugaras utcák.

(*Anticzipall saison-cikk.*)

— Április II.

Tavaszi langyossággal szunnyadt el még öt nap
előtt Budapest és kandirozva ébredt fel, mint valami
mesebeli cukorváros. Finom, fehér cukorpor vont a be
a házakat, a lámpacsúcsokat, a mozdulatlan rendőrök
fejbubját. A levegőben élénken szítáltak a hópolyhek,
mint ama sokszínű kápolnák, téli tájképek körül, a mik
a gyerekek üveggolyóiból kilátszanak. De az egész egy-
szerű hűhó volt a természettől; az első déli napsugár
könnyű szerrel lefújta a vékonyka fehér réteget, s
kaczér áprilisi derű borult már ebéd táján a fővárosra.

Az öreg tél makranczoskodik még egy kissé, de
hiába. A mi fehér pehely megmaradt a süvegében, azt
most haragosan kiszórta, de az emberek nem ijedtek
már meg tőle. A szénkereskedők naphosszat a kávé-
házban ülnek, bolyhos téli kabátukat egyszerű zöld czé-
dulákra konvertálták a központi záloggyűjtők s kigyós
vasuti vonatok fűgén robognak tova a töltéseken, a
zsendülő erdők között. Nincs már hófúvás, a mi az egész
Somogy megyét a tobolszki kerületbe tette át, minden
geografia megvetésével. A felöltők selymes gallérján
még besüvölt olykor az északi szél, de a kaczér április
mosolya hamarosan elriasztja ezt a fürgeteget. A zu-
marás vén évszaknak immár nyakába van akasztva a
tarisznya, s a déli szellő narancsok illatával kelt utra
a napsugaras tenger felől.

A váczi utczában megmozdult a hangyaboly, s az
esetlen angol felöltők csapatjából egy-egy csupasz
tavaszi ruha is megmártja magát a verőfényben. Olajba
féstett kesztyűk tüntető félkörben emelik meg a könnyű
Habigot, mert a czilinderek ragyogását innen-onnan
egészen homályba vonja a kalapos-skatulyák börtöne.
Széles komposzesszor ábrázatok és telt szakállak fölött,
ügyetlen szégyenkezéssel húzódik meg valami imperti-
nensül keskeny kalapkarima s a becsületes adófizető
polgárok kised kucsmában járnak, akár a legkriptogá-
mabb gombafaj. Mert a divat, fájdalom, nem többé az
asszonyok szabadalma s Dani bátyám, ki a jogász fia
ügyében jött a minap Budapestre, balmaz-szegvári nyilt-

sággal fejezi ki abbéli véleményét, hogy nem a majmokból lesznek az emberek, hanem az emberekből a majmok. Ha Darwinnak meg van a maga theoriája, az én Dani bátyám elmélete is csinál némi iskolát (különösen odahaza, a kaszinóban) s ha az ángliusban több a dohszagú tudomány, Dani bácsiban, viszont a zamatos egyenesség a kövérebb.

Az utca, melynek ezidőtt van a legmagasabb évadja, engem véghetetlenül csábít most. De tavasz iöltözékeken, világszép asszonyi ábrázatokon kívül egy naiv gyerek bámulásával gyönyörködöm a különböző kirakatokban, melyek a rue de la Paix ragyogásából hoznak ide közibünk egy sugárnyit. Páris finomsága, izlése van rálehellve ama milliő bijoura, mely most a tükörüvegek mögött felénk csillog s az ember érzi, a hogy a belső zsebében megmozdul a pénzes tárcza, szakasztottan ugyanakkora ambícióval, mintha a Rotschild báró legendás zsebje volna az állandó lakóhelye. Öreg nagybátyáimnak (kik a gymnasiumból kivétel nélkül tiszta kitünőkkel távoztak) fájdalom, végre is igazuk volt: bennem örökre megmaradt a gyerek könnyelmű telhetetlensége s akár a negyedfélesztendő Mili hugocskám, magam is vágyakodva nyujtom a kezem minden után, a mi fényes. Ha pár forinttal több pénzt érzek magamnál, mint a miennyi a rendes vagyonomat képezi, tüstént meglődül bennem a köznapi nyugodtság s világosan érzem, a hogy a rengeteg bankó fürge tánczra kerekedik a zsebemben s kíváncsian dugja ki a fejét a külvilágba, mintha azt mondaná: Mégis csak jobb odakünn! Mert ama szelid, szárnyas angyalkák, a kik a gazdag emberek bankóin meghuzódnak, csupa nyugodtvérű, közönyös, hideg indulatu teremtések, a kik békén lapulnak meg a nagy érczkasszák mélyén, a kövér bugyellárisokban, a rekeszes haskötők zsebjeiben. De azok, melyeket a sors hozzám szállásolt egy-egy éjszakára, kivétel nélkül jókedvű, izgatott, bohéme természetű lények, a kiket nem lehet megtartani egy helyen, s a kik röpködni, ugrálni szeretnének egyik helyről a másikra. Mert még az angyalok sem mind egyformán szelidek, ha a nemzeti bank írásbeli kötelezvényeire vannak rápingálva.

Micsoda izgalmas lázadások folynak le az én zsebemben egy ilyen verőfényes tavaszi napon! Valahol a mélységes bagaria-réteg alatt, elvonulva a világ profán zajától, békés egyedülletben huzódik meg egy szegény megtakargatott remete hajlandóságu ötvenes bankó. Nyugodtan és szivarozva sétálgatok tova a tömegben, s szememet derülten jártatom végig a világos asszonyi ruhákon, a rózsás, csipkeszerű tavaszi kalapokon, az apró, puha kis cipőkön, melyek kedvesen kopognak végig a váci utca aszfaltján. De ime az első fényesebb kirakat előtt, mely az előkelő ögyelgők alakját egy tükör tökéletességével veri vissza, halkán megkoppan zsebemben a fekete bőrtárcza aczélszárja s egy suhogó háng megszólal:

— Halló! Álljunk meg csak egy kissé!

Károlyi István vagy Fesstetich Tassiló bizonyára nem hiszik el nekem, de legyenek akármi, ha nem az ötvenes dugja ki szélét a kabátomon, a fehér szegfű közvetlen szomszédságában. Rémulten akarom visszaüzeni a belső zsebem sötét magányába, de az a csinos hölgy, a kinek nemes metszésű homlokáról annyi sóvárgó szív álmodozik, könyörgő hangon megszólal:

— Oh, ne tégy vissza abba a magányba, édes gazdám, mert meghalok. A napsugárt és életet akarom élvezni én is, hurrá a tavasz, hurrá a szabadság!

E pillanatban egy ragyogó ékszerkereskedés előtt állok, a hol szürke gyémántok villognak a bársonyos etuikban. Erős vagyok és nem engedek a csábításnak.

Ej, hagyjuk asszonyom az érzékenykedést, mert ezzel nem fogok célt érni. Menjünk tovább, mert dolgom van!

Tovább is megyek két vagy három lépéssel, de egy finom, karcsu cigarettaszopóka előtt, melynek sárga borostyánján aranyos szegély csillog, az ötvenes-asszony egy grisette kacérságával sugja a fülembe:

— Milyen csinos hódításokat lehetne elkövetni ezzel a szopókával! Minden asszony szerelmes lenne beléd, ha ebből fujnád magad elé az egyiptomi cigarette füstjét! Nosza gyorsan, vedd meg, édes gazdám!

Habozva állok meg, mint Hamlet, de az csak egy-két perczig tart. Erömnék vége van, érzem. A következő perczben már kezeim közt van a kis borostyán-szopóka, de a nemes metszésű hölgy örökre elvált tőlem. Mosolyogva hagyott el a szívtelen, hogy más halandókkal kaczerkodik.

A két tizesek apró női fejcskéi sem jobbak, mint előkelő nagynénjük, sőt ama komoly, tiszta homlokú asszony, a ki az ötförintosokon trónol tekintélyes könyvvel a kezében, maga is valami csábító Circe, a ki a boltosok szolgálatába szegődött. Mire a tavaszi sétából hazaérek, csupa szipkák, kesztyűkkel, apró bijoukkal vagyok megrakodva, sőt egy aranyvirágos fekete kávé-serviget is bevásároltam, holott a jövő vacsoráim egy kissé problematikus színt kezdenek öltetni. De tartsanak bár a legkönnyelműbb ficzkónak, én komolyan boldog vagyok, mikor e kinzó vagyontól megszabadultam s az étvágyam csak akkor jó meg igazán, a mikor az étlapok jobboldali részét is különös figyelemre kell méltatni: A gazdagság tudata kimondhatatlan sulylyal nehezedik a lelkemre, s teljesen fölfogom ama gyomor-catarrhusokat, a melyek a részvényivek szelvényeivel együtt lopóznak be a nábobok családi szentélyébe.

Nemcsak a természet ujul meg e pompás évszakban, de az utcák, az emberek, sőt maga az izlés is megújodik. Odakünn a világosba játszó zöld az uralkodó szín, az utcák tükörüvegei mögött káprázatos lila, a kolibrik mérges zöldje, a császárság érzéki bordeauja ömlik el a nyakkendőkön, a pikáns asszonyi harisnyákon, az ezer és ezer filigrános csecsebecsén, melyet káprázatos rendtelenségbe szedett az első segéd, ki Párist is megjárta, hogy a kirakat-készítés nehéz művészetét megtanulja. Mert a ragyogó utcai kiállítás megkombinálása semmivel sem csekélyebb mesterség, mint egy modern lyriai költemény hangszerelése, s csaknem hasonlíthatatlanul több embernek szerez gyönyörűséget, mint amaz. E habkönnyűségű porcellánok, csipkék, Belgium és Franciaország költői apróságai (az öreg Norinberga már kiment a divatból), a selymek és tavaszi kelmék, az arany, a borostyán, a préselt bőr, a kagylós nipppek, melyek előtt kaczagó és csicsergő asszonyok állnak meg ebédelőtti sétájukban, nemcsak igazi költő, hanem igazi festő és igazi szobrász kezére vallanak a maguk bámulatosan művészi elrendezésében. Husz vagy harmincz év óta, mikoron még a legegyszerűbb eszközök voltak divatban, csodálatos haladásokat tett a kirakatkészítés művészete s lánglelkű emberek váltották föl a régi pápaszemes segédek, kik vörös, megfagyott kezeiket dörzsölgették a vevők előtt.

Ezek az apró, időszaki kiállítások, melyekben a jó izlés, a kultura nyilatkozik meg némiképp, adják meg a modern utca igazi jellegét, s megemlékeztetnek a képről, melyet a mosolygó tavasz alkot, e csillogó színeket sem szabad mellőzni, melyek a bájos évszak ragyogásába beszövednek.

Asmodi.

Innen-onnan.

○ Az utolsó dal. Az isteni Adelina, a hervadhatatlan Patti utólszor repül körül a világban, hogy búcsuképen még egyszer és utoljára megcsendítse elbájoló csalogánydalát. Eljött hozzánk is. Két hirlap még röptében, a vasuton meginterviewoltatta, de egyébként a szokásos Patti-láz ezúttal nem tört ki. Szinte úgy látszott, hogy Budapest most már csakugyan nagy város, melynek közönsége meg tudja fizetni és meg tudja becsülni a szépet, de naiv entuziasta öröngésekbe és görcsökbe többé nem esik. A divát nem fogadták unneplő szónoklatokkal, ünneplő küldöttségek; a lelkes ifjúság nem fogta ki kocsijából a lovakat; a polgárok nem lobogózták fel házaikat; senki sem lőtte föbe magát az ablaka alatt a feletti elkeseredésében, hogy nem hallgathatta meg az utolsó csalogánydalt; a hangversenyt nem követte fátylós zene, sem pedig 150 teritékű lakoma. Ellenben minden jegy elkelt, még pedig pénzen. Mert a legmulatságosabb az szokott lenni, mikor az ünneplés óriási, a hangversenyt meg pedig az utolsó perczben kell valahogy megtölteni az ingyenjegyek hiénáival. Patti különben még mindig nagyon szépen énekel és a mi még csodálatosabb, még mindig nagyon szép asszony. A hangja többé nem éppen fenomenális, de az izlése és az előadása még mindig az. Ennek az ünneplés közt is a legünneplotebb asszonynak geniejét, mi sem bizonyítja annyira, mint az, hogy annyi kényeztetés, taps, koszorú és pénz sem volt őt képes affektálttá tenni. A melódiáért rajong, minél egyszerűebb és kedvesebb az, annál jobban. S ezt nem is resteli bevallani. Wágnerék előtt tisztelettel hajol meg, de nem kér belőlük. Ő keresetlenül elcsattogja az »Il baccio«-t, azt az öt hangból összekomponált Ardití-féle régi, édes fülbemászó olasz keringőt, melyet ezzel a bolondos szöveggel, hogy »Smatra, mla-la, Java mla-la Borneo mla-la Ce—e—le—besa«, minden ember, sőt minden czipészgyerek is ismer. És a ki az ő ajkáról hallja a régi nótát, az el van bájolva s azt hiszi valami egészen újat hall. Patti most befejezte pályáját és visszavonul — megöregedni. Eddig nem akadt rá ideje. De van egy régi magyar nóta is, melyet ő nem énekel, pedig illik rá: »Szép asszonynak, jónak — kár megöregedni.«

* * *

< Harakiri. Maguk a vármegyék kezdenek fölszólalni a vármegye-rendszer ellen és a közigazgatás államosítása mellett. Somogy enuncziációja különösen impozáns volt. A partikuláris érdekek komoly és hazafias lelkesedéssel lépnek vissza a haza nagy közérdeke előtt. A miből persze a vármegye rendszer hívei ismét csak a maguk javára kívácsolnak tőkét. »Látjátok« — mondják ők — »az önzetlenség és belátás milyen fényes példáját adják a vármegyék. És ezeket a szó legnemesebb értelmében nemes vármegyéket akarjátok ti. tönkreállamosítani.«

* * *

+ Nihil. Mialatt a bolgár miniszter a »szép« Belcsov, a muszka czár haragjának hizelegni vágyó golyóval testében, megkezdi helyhez kötött utazását az oszlásba, a végtelen semmibe, otthon a muszkák suttognak, bujkálnak, konspirálnak — meg akarják indítani saját szeretett czárjukat is, hadd utazzék az is oda, ahová Belcsov. A muszkák már ölteczárokat, s még fognak is ölni czárokat. De most, minden jó érzelmű ember öröme, a merényletből nem lett semmi, a czár pedig megmaradt a semmi legnagyobb ellentétének. A czárról azt tudja a világ, hogy egyénileg kedves, jószívű és igen szomorú ember; politikájában ellenben zordon, fenyegető és panszláv. — A panszlávizmus és a nihilizmus ikerestvérek. Egyformák indulataik, gonosz fegyvereik s céljaik is. Csak áldozataikról tudjuk megmondani, ki járt a gaztett színhelyén, ki vesztette ott el orgyilkos muszka re-

volverét: a panszláv-e vagy a nihilista? Ha bolgár miniszter az áldozat, akkor a panszláv a gyilkos; ha muszka czár, akkor a nihilista. Nem is iker tán e kettő, hanem egy azon ember, két név alatt. Hanem a czár ezt nem tudja; — szereti a panszlávot s gyűlöli a nihilistát. A panszláv áldozatairól azt hiszi, hogy azok méltán bűnhődnek s nem tudja, hogy Belcsov talán csak a céltábla, melyen begyakorolja magát az, a ki idővel czárt is szeretne löni. Mindezt nem tudja a czár, de sejt annyit, hogy ő egy nagy világtragédiában játszik mély részvétre keltő szerepet. Hiszen igaz, hogy minden ember, minden tűnő pillanattal a Nihil felé közeledik. De a szomorú czárnak a »panszláv« álnév alatt belopózkodik hálósobájába, minden titkos gondolatába, zaklatott szívébe és szeretetébe is a Nihil. És nem tudja, hogy a kegyencz, a ki őt áll ágya mellett, nemcsak ugyanaz, a ki Szófiában minisztert öl, hanem ugyanaz is, a ki az ő apját, a »szabadító« czárt gonoszul semmivé tette, s a kit már ő számtalanszor felakasztatott és Szibériába deportáltatott, s a ki még mindig él, lévén az egyedül örökké halhatatlan: a hálál, a tagadás, a Nihil . . .

* * *

Németek Budapesten. Germán geografusok jártak nálunk. Keresték a Rózsa Sándorokat, Patkó Bandikat — és a szittyák barbár, németfaló vadságát. E helyett tisztességet és műveltséget találtak. Le voltak hangolva. Hát mért jöttek ők ide? Hisz ez nem érdekes ország többé. Jobb azt csak a »Kreuzzeitung«-ból megismerni. Abból kedvére meggyűlölhetheti a német ember. Mert gyűlölni csak kell.

Irodalom.

(Egy ledny mint özvegy asszony. Regény. Irta: Pálffy Albert Budapest, Franklin-Társulat.)

Pálffy Albert, a »Budapesti Szemle« kedvelt és kitűnő regényírója, nem tartozik azon írók közé, a kik a nagy, judicium nélküli tömeg számára írnak. A halhatatlanok között foglalván helyet, a jelen generáció közvetítését sounverain módon megvetvén, egyenesen a halhatatlanság, azaz a m. tud. akadémia tagjai számára írja a regényeit. Ezek a halhatatlanok meg tudvalevőleg egészen más plánétán születtek, más az izlésök és egészen más igényeik vannak még regény dolgában is. Azok a pilleszárnyu könnyű történetkék és azok a mulatságos, ötletes, de nem tudományos szagu alkotások, melyekben a laikus közönség leli örömet, egy súlyos akadémiai lélekbe behatolni nem képesek. — Egészen más az ő ideáljuk a regényről és egészen más a komikum, mely iránt fogékonyak.

Hogy milyen ez az ő izlésük, némileg megítélhető Pálffy Albert e legújabb regényéből is, mely akadémiai körökben nagy lelkesedéssel fogadtatott. Pálffy, ki hosszú életében és hosszú írói munkálkodása ideje alatt kitűnően tanulta meg, mint kell a nagy közönséget magától távol tartani, valóságos virtuozitást fejt ki abban, miként lehet az egész modern regény rohamos fejlődését és kifejtett, finom technikáját tudóshoz méltóan fumigálni. Mintha halhatatlan létére megszűnt volna számára az idő fogalma létezni, még mindig ott van, a hol negyven vagy ötven esztendővel ezelőtt volt. — S neki teljesen igazsága volna is, ha azok a régi, holt generációk, a kiknek a nyelvén és a kiknek izlése szerint ő ir, még élnének. A mai, különösen a francia íróktól megmetyelyezett publikum már nem tartja elragadtatónak sem egy Kotzebue, sem egy Beöthy László humorát s nem tartja élcznek, ha medvét táncoltatnak előtte. Sőt még azt a zamatot, zsiros magyarságot sem tudja többé goutirozni, melynek végső kultiválójaként Pálffy Albert maradt fenn.

»Egy leány mint özvegy asszony!« Már a czime is milyen pikáns, milyen várakozást keltő. Hogy lehetséges, hogy valaki egyszerre leány legyen, meg özvegy asszony is legyen? Ime, mindjárt egy rébusz, mely méltó arra, hogy a tudósok próbálják a regény elolvasása előtt saját eszük után megfejteni. Nem hiszem, hogy sikerülne nekik, azért menten el is mondom. Sztrpkovsky Máté septemvir és Árva megyei főispán úrnak van egy fruska kis leánya, a kinek sok szeszélye van, a többi közt az is, hogy leány is legyen, meg asszony is legyen, de mindkét rendbeli állapotnak csak az előnyeit akarja élvezni, a kötelességeit pedig lerázni. Szeszélyének végrehajtásában szolgálatjára áll a hetvenhét éves Lőrincz bácsi, a ki a halálos ágyán titokban megesküszik vele és re bene gesta nyomban meg is hal. Hát ez a rébusz megfejtése. Ehhez a megfejtéshez azonban három dolog szükséges: először egy aggastyán, a ki halála napján belemenjen. Másodszor egy olyan kis lány, a ki egy gyerekes, muló szeszélyhez éveken át ragaszkodik és a játékot, amit kezdett, később olyan komolyan veszi, hogy egyre siratja az ő sirba szállt »első szerelmét«. Harmadszor, pedig egy olyan olvasó, a ki ezt a plauzibilis dolgot el is hiszi.

De hát a harminczas években történt ez a dolog, a magyar társadalmi élet roccoco korszakában. El lehet abban helyezni akármilyen furcsa históriát is. S képzelheti az ember, hogy milyen mulatságos, hosszadalmas dolgokat akar a szerző elmesélni, ha Viktória kisasszonyt minden áron ilyen képtelen állapotba hozza. De az akadémiai regénynek (megengedik, hogy külön műfajnak tekintsem) éppen az a jellemző vonása, hogy egészen máshová üt, mint a hova néz. Az, a mi ezután következik, megtörténhetett volna akkor is, ha Viktória kisasszony megmarad kisasszonynak és az ő szeretett Lőrincz bácsija kiállította volna azt a bizonyos kettős végrendeletet, mely majd a regény végén teljesíti Deus ex machina hivatását.

Viktória leányasszony, vagy ha úgy tetszik özvegy Derecskey Lőrinczné, a fejébe vette, hogy csak olyan emberhez megy újra feleségül, a ki önzetlenül, szerelemből veszi el. Azért szilárdan el van határozva, hogy a Lőrincz bácsitól örökölt nyolczvanezer forintját az esküvő napján hazafias czélokra elajándékozza. Van pedig neki egy imádója, a kit ő is szeret, de a ki nemes ember létére meg a fejébe vette, hogy egy gazdag leányt szegényül nem vesz el, nehogy az kénytelen legyen a megszokott kényelmet és jólétet nélkülözni. Megjegyzendő azonban, hogy egy született szegény leányt örömmel venne el, ha szeretné. Ebben a kétségbeesett helyzetben jelenik meg a Lőrincz bácsi gondviselő szelleme először — az első végrendelet alakjában. Ez a végrendelet pedig azt mondja, hogy özvegy Derecskey Lőrinczné tartozik, ha újra férjhez megy, összes örökségét hazafias czélokra elajándékozni. Milyen csodálatos, de valószínű »véletlen«, hogy az özvegy szeszélye egybe válog a holt férj végső akaratával!

De a mi előbb szeszély volt, az most már muszáj! Viktória, ha felesége akar lenni Pogány Zoltánnak, most már nem gazdag leány, a kiből majd szegény asszony lesz, hanem nagyon is szegény leány, a ki meg lehet elégedve, ha Pest-, Pilis- és Solt törvényesen egyesített vármegyék harmadik aljegyzőjének a felesége lesz. A scrupulusok mindkét részről megszűnnek és a leányból, özvegy asszonyból valóságos asszony lesz. Most aztán Lőrincz bácsi kijátssa utolsó atout-ját az elsőnél tiz órával későbben kelt második végrendeletével, mely az elsőnek rendelkezését teljesen hatályon kívül helyezi. A szegény emberek most nemcsak boldogok, hanem gazdagok is.

Közönséges, laikus fölfogás szerint bizony kár volt ennek a dolognak. ekkora feneket keríteni s közönséges laikus fölfogás szerint el sem képzelhető, miként lehet ezzel a mesével háromszázötven lapot megtölteni. De hát erre válók az »epizódok«. Értendő ezek alatt bizonyos számú zsák utca, melyekbe a szerző az olvasót incselkedve vezeti. Ez a legsikerültebb coup-ja Pálffy Albertnek, hogy az olvasóját uton utfélen lóvá teszi. Az első fejezetben például tekintetes és vitézlő Pogány András uram, Nagy Puskás Bochkor Demeternek egyenes leszármazottja nagy ünnepelességgel adja át az ő Pestre induló fiának az ősi nemesi levelet, hangsúlyozván, hogy majd ez fogja a szerencsését megállapítani. Az ember most már kíváncsi, miképen fog ez végbemenni, de nem történik egyéb, mint hogy Zoltán barátunk szépen elhelyezi a megyei levéltárba és később a térítvényét elzalogosítja háromezer pengőért.

A második fejezetben éles ellentét mutatkozik a fiatal Zoltán és az öreg Sztrpkovsky Máté septemvir politikai hitvallása között, melyben úgy látszik szintén jövődő nagy események vetik előre árnyékukat. De a két derék hazafi közt semmiféle konfliktus nem támad. Van továbbá Zoltánnak egy jó barátja a privigyei származású tót Matyók, a ki püspök nagybátyját időnként jól meg szokta sarczolni s nemes barátjának pénzeket szokott előlegezni. Ez a Matyók olyan határozott intrikus színezetben lép föl és Zoltánt oly nyomatékkaal intik, hogy óvakodjék tőle, mert az lelketlen uzsorás, hogy az ember itt is valami csattanós katasztrófát vár. Ez a katasztrófa, úgy látszik, beállt akkor, a mikor Matyók közvetítésével valaki felajánl neki háromezer forintot, ha nemfizetés esetén lemond az ő nemesi okleveléről. De kisül, hogy ezt a háromezer forintot a derék jövődöbéli após adta ily formában neki s ez a remélt bonyodalom is kutba esik, Matyók pedig marad a becsületes jóbarát a kit nem sejtettünk benne. S végül az a valóságos intrigua, melynek hőse Szenczy Rudolf koncipista ur, a ki igen eredeti módon akarja a fiatal, gazdag özvegyet elkaparítani. Viktória ugyanis hűségesen látogatja Lőrincz bácsi sirját és, a kópé Szenczy Rudolf a szomszédos sirra szokott ugyanabban az időben kijárni és forró könnyeket hullatni, hogy szíve jóságát az özvegy előtt kimutassa. De Viktória mindjárt átlát a szítán s Szenczy Rudolf reményeit az olvasó már eleve sem veszi komolyan. Mindazonáltal Viktória több fejezetben keresztül játszik vele, mint a macska az egérrel és csak amikor ő is, az olvasó is megelégedte, kergeti el magától a vagyona elajándékozására való elhatározásával. Ily módon a közönséges naiv olvasó azt a benyomást veszi, mintha a regény XII fejezete között legalább egy tucsat fölösleges volna. Az ő fantáziáját és hiszékenységét pedig oly mértékben veszi igénybe, a mint az közönséges modern halandótól nem telik ki. De ebben is, mint minden egyébben, nem a laikus publikumnak, hanem a tudós derék szerzőnek van igaza, mert tény hogy az akadémia őt tartja a legnagyobb élő regényírónak és az akadémia tudja, hogy milyen tulajdonságait becsüli meg ily nagyon. Mi pedig, a kik ilyen magas szempontra soha sem helyezkedünk, kénytelenek vagyunk beérni egy Jókai s a vele egyivásu idegen írók regényeivel, mert azt ugyan ne várja senki sem Pálffy Alberttől, hogy a modern olvasó alantas nívójára leereszkedjék.

—lf.

Baksay Sándor új könyvet adott ki. A czime »Szederindák«. Van benne négy cím alatt hat elbeszélés: Jahel, Babet, Három kereszt (I. A fehér kereszt, II. A fekete kereszt, III. Házaló kereszt); Recipe. Természetesen a mit a magyar próza nagy mestere ír, az megköveteli, hogy irjanak

róla és foglalkozzanak vele. Legközelebb mi is meg fogjuk ezt cselekedni; most csak újságírói tisztünkhoz képest bejelentettük irodalmunknak ezt az eseményét.

Ábrányi Emil »Manfréd« fordítása megjelent Singer és Wolfner kiadásában. Ábrányi eredetileg Paulay Ede fölszólítására csak azokat a részleteket fordította le, melyekhez Schumann kísérő zenét irt és ezt a kivonatos, a szinpadai igényekhez mért fordítást a nemzeti színház tagjai által az operában tartott előadásból ismertük már. Most, hogy átlapoztuk ezt a teljesen az eredetinek megfelelő fordítást, még élénken cseng fülünkben Nagy Imrének hangja, a ki ezeket a végtelenül melancholikus verssorokat igazán szépen szavalta el. A nagy britt költőnek ez egyik legmélyebb műve alig találhatott volna méltóbb fordítót Ábrányi Emilnél. A költő érzelme nagy segítségére vált a fordító routine-jának, de hogy ez a fordítás oly kiválóan sikerült, első sorban az akadémia egy tudós és költő-tagjának köszönhetjük. A fordításhoz irt érdekes előszóból megtudjuk ugyanis, hogy Ábrányi már tizenhét esztendővel ezelőtt fordította le Manfrédet. Minthogy azonban az akadémiának főntemlített érdemes tagja ezt a fordítást egy terjedelmes biralátában az egekig magasztalta, tűzte dobta az egészét. Azóta ugy a költő, mint nagylelkű kritikusa 18 évvel idősebb lett s az utóbbinak most valószínűleg egész más véleménye lesz a »Manfréd« fordításról. Mert ez a fordítás igazán jó.

Malonyai Dezső. »Tanulmány fejeke« (Budapest, 1891. Révai testvérek.) Ez a fiatal ember is egyike azoknak a tehetségeknek, melyeket ujabban Erdély bőven termel a magyar irodalomnak. Nem csak szüli őket, de meg is adja nekik a characterjüket. Mindegyikükben megvan az a sajátos romantizmus, mely naturalista eszközökkel dolgozik. Nem érdekli őket annyira a mese, mint a helyzet s nem annyira az ember, mint a lelki állapota. Innen az a folytonos festés és folytonos analízis, mely Malonyainak ez ujabb, második kötetét is jellemzi. Hét dolgozatot tartalmaz, megannyi »tanulmányfő«, Értendő pedig ez az elnevezés akként, hogy szerzője nem akar egy történetet elejétől végig elmondani, hanem egy alakot akar festeni, egy lelki folyamatot akar feltüntetni s ha ezzel elkészült, elejti a mesét ott, ahol tart. Innen az egyes daraboknak az az elharapottsága, a mi az olvasóra a bevezetlenségnek, a tökéletlenségnek benyomását gyakorolja. Mintha az író csak kipróbálná a pennáját és egyes részleteket vetne oda, melyeket majdan egy tökéletes egészbe fog beilleszteni. Mind a mellett ezek a töredékes darabok érdekesek és legalább az az egy fő minden részletében ki van dolgozva. Malonyai ért a jellemzéshez s van ahhoz való képessége, hogy a methodusa által megkövetelt színességet, bizarrságot érvényre juttassa.

— Zempléni Árpádtól „Költemények“ czimvel egy kis kötet jelent meg, a mely körülbelül 70 lírai verset tartalmaz. A kötet megérdemli az elolvasást és szerzője a buzditást. Fiatal ember lehet még, s ez meglátszik a versein. Hevül, csapong, lelkesedik s kétségbeesik, nem mindig okosan (értve ezen a szón főképen azt, hogy nem elegendő okkal), sőt olykor, talán a mikor legjobban kereste az eredetiséget, minták szerint is. Sokszor formátlan, nem egyszer izléstelen is, de mindig van gondolata, heve, lüktetése. Alig van egy verse is, hogy ne viselné valami láz nyomát, a mely nem engedte, hogy poetai forrongása egységes hatású, igazán művészi alkotássá higgadjon. De olyan is kevés van, hogy egy-egy szép strófában vagy legalább sorban ne kapjon meg a talentum csillámlása. Milyen szépen s erősen tud kifejezni egy-egy mélyebb gondolatot is, ime egy példa:

Bátran lehetne a magasság lakatlan,
Ha én hinni tudnék s bizonni — önmagamban,
S hiába mosolyog, ha ezt elvesztettem,
Istenekkel rakott száz Olymp felettem.

Nos tehát higgyen és bizzék magában s akkor, időmúltán, ha kiforrja magát, nem hiába mosolyog az Olymp felette.

Színházi krónika.

„Az első és második.“

(A népszínház premiére-je.)

A népszínház rendes premiére-közönsége szerdán ép úgy megtöltötte a népszínház nézőterét, mint a hogy a rendes péntek esti premiére-keket meg szokta töltetni.

Ennek egyszerű oka azt hisszük az, hogy a budapesti közönség nem a *napot*, hanem a *darabot* nézi és Rákosi Jenő nem panaszkodhatik abban a tekintetben, hogy a közönség nem érdeklődik iránta eléggé.

Sőt ellenkezőleg! Rákosi Jenő szinte „enfent gatée“-je a magyar publikumnak és éppen azok közé tartozik, akiknek szívesen nyújtja a babért, csak minél sűrűbb alkalmat adjon rá.

Az operette terén persze eddig kevés szerencsével próbálkozott. Ennek egyik s talán főoka az volt, hogy Rákosi Jenő, nagyon markans *nemzeti egyéniségével* egy új irányt akart megteremteni: *magyar operette-t*. Több szinpadai csalódás után végre, reméljük, belátta, hogy az operette-t meg kell hagyni annak a mi; könnyűvérű párisi genre-jében, az ő pikantériáival, csipősségeivel és gall temperamentumának minden allure-jeivel.

S mihelyt Rákosi Jenő erre az igazságra rájött, rögtön meg is találta az operette-siker nyitját és örömmel konstatáljuk, hogy legújabb librettójával egyszerre kiköszörült minden csorbát, melyet a könnyű múzsa szolgálatában vívott harcban eddig szenvedett.

*

Rákosi Jenő ismét Szabados Bélával, avval a fiatal zeneszerzővel karonfogva jelent meg a népszínház szinpadán, a kivel a múlt téli saisonban; csakhogy az idén egészen francziás costume-ben prezentálta magát.

Szinpadai éleslátásánál fogva, biztos kézzel nyult a felé a pompás Labiche-féle vigjáték felé, mely könnyed meséjénél, bohózatos helyzeténél fogva annyira kinálkozott az operette-re hogy mindjárt annak kellett volna születnie.

Labiche vigjátéka Rákosi Jenő kezeiben szerencsés kezekbe került. A mi librettistánk, a nélkül, hogy szolgálilag alárendelte volna magát Labichenak, saját genialitásának erejével igazi operetté *gyurta át* a vigjátékot úgy, hogy az a mit a *sajájából bele telt*, bizvást vetekedhetik azzal, a mit Labiche adott kölcsön hozzá.

Az alapeszme, mely körül a cselekmény forog, kissé csiklandós. De hát ki tehet róla, hogy az egész operette-műfaj csiklandós s a színházi közönségre sem lehet ráfogni, hogy zokon venné, ha — csiklandozzák.

„Az első és a második“, vagyis az operette *czime*, Pomponiusz bácsira (*Solymosi*) vonatkozik. Az *első és második* feleségéről van szó. Az *első*ről kisül, (persze csak a halála után), hogy megcsalta és a *második* (a ki nagyon is életelevení) szintén, a legkomolyabban veszélyeztetve van, ha meg nem házasítja Oszkár urat, a ki az *elsővel* már feldiszipette a homlokát.

Ha már most egy ilyen mulatságos alapeszmét, két olyan tehetség, mint Labiche és Rákosi munkába vesz, könnyen elképzelhető, hogy a közönség nem jön ki a nevetésből s kevés hizza, hogy oldalnyillalásról nem kezd panaszkodni.

Pompás situatiók, még pompásabb ötletek és a lehető legpompásabb élczek; ezek a Labiche-Rákosi-féle új libretto ingredientiai.

*

És ha a siker, melyet a népszínház ujdonsága aratott, hogy színházi nyelven beszéljünk, még sem volt *elsőrendű*, ennek csak *két* oka lehet.

Az egyik az, hogy nincs az operette-ben — *primadonnaszerep*. A közönség nálunk, ebben a primadonnákkal áldott országban, szinte megkívánja már, hogy minden ope-

retteben egy hatásos primadonna-szerep legyen s hozzá mer-
ném tenni, hogy minél kevesebb a primadonnán a toilette,
annál nagyobb a siker . . .

A második ok, az új operette — *muzsikájában rejlik*.
Őszintén szólva, Szabados Béla ebben az operette-ben csak azt
bizonyította be, hogy a könnyű operette-muzsika nem az ő
genre-ja.

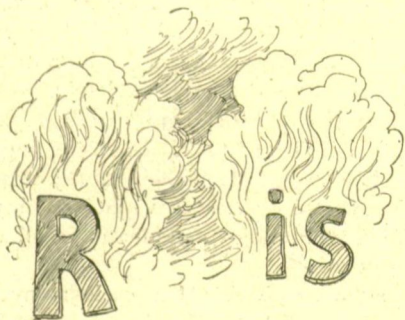
A múlt saisonban színre került operette-jében a »Négy
király«-ban, mint motívumokban gazdag ifjú komponista állt
elénk, a ki pazarul osztotta a *játékoperába* való dallamokat.
Ennél az operetté-nél jó eleve meghagyták neki a színháznál,
hogy ne operát, hanem operette-muzsikát írjon.

Csak hogy az ilyet nem lehet — erőltetni. Az erőlte-
tésnek a vége az, hogy kapunk egy csomó reminiscenciát
többé-kevésbé ismert operette-kből, úgy, hogy a partitúra
szinte azt a benyomást teszi az emberre, mintha egy nagy
potpourri lenne — más operette-kből.

A fiatal komponista kövesse csak saját lelkének melo-
dikus sugallatát és jó vig operákat fog írni, de hogy valaha
jó operette-zeneszerzővé válék, azt nem hiszszük. Nemo.

— A nemzeti színházban bonvivant szerepkörre keresnek emb-
bert. E végből ki is szemeltek egy pár vidéki színészt: Dezső József-
fet. Szép Aladárt, Megyeri Dezsőt, meg a Népszínház univerzális
geniejét, Szirmai Imrét. Melyiket szerződttetik közülök, eldönti szerep-
lésők sikere vagy a kulisszák előtt vagy a kulisszák mögött. — *Ibsen*
jelenleg Bécsben időzik, s ezzel az alkalommal élve, *Zichy Géza* inten-
dánns Budapestre is meg akarja őt hívni egy napra. Ha elfogadja a
meghívást, a »Nórát« vagy a »Társadalom oszlopait« adják elő a tisz-
teletére. — A színésziskola végzett növendékei vasárnap nyilvános
előadásban mutatták be a haladásokat. Feltűnő nagy tehetség nincs
köztük, de teljesen hasznavehetetlen se. Leginkább kivált a nők közül
Török Irma, a férfiak közül Rákosi Ákos.

Képtalány.

A 14. számban közölt képtalány megfejtése:

Árviz.

Helyesen fejtették meg: Szigethy Margit, Klein Károly, Kempf-
ner Alfréd, Kéler Berta és Erzsike, Adler Vilma, Steiner Ida, Gutt-
mann Emma, Tóth Antal, Aczozóni Dénes, Réthi Árpád, Simon An-
tonia, Elsner Aurélia és Aranka, Altstädter Otto, Pick Ida, Váradi Jo-
lán, Schneckendorff Regina, Weisz Gizella és Regina.

Heti posta.

A straszburgi kürt. E czim alatt ismeretlen kezektől egy
kis verset kaptunk, melynek szerzője tagadhatatlanul ügyesen versel,
szépen kezeli a nyelvet, de a melynek tartalma zavarosabb, sem hogy
egész terjedelmében közölhetnők. Hogy teljesen nyoma ne vesszen
adjuk belőle az első két strófát, mely imígyen hangzik:

*Strasbourg terein im a lárma kibal,
A csöndet az éjszaka hozza.
Egyszerre alant kürt hangja rivall,
Most jön meg az esteli posta.*

*Hogy sir ez a kürt, ez a kései hang,
Bécsengve a szívbe, velőbe,
Mint, hogyba zokogna egy árva galamb,
A melynek a szárnya lelőve.*

E csinos vessoroknál azonban sokkal eredetibb és szellemesebb
az a kísérő levél, melylyel az ismeretlen szerző poémáját beajánlja. Azt
egész terjedelmében kiadjuk:

Szerkesztő és Költemény.

— Dramolette. —

A mellékelt Költemény kopogtat a »Hét« ajtaján.

Szerkesztő: Tessék.

Költemény: (félénken köszönve belép).

Szerk.: Kicsoda Ön?

Költ.: Aktualitás. Egy sokat álmódzó ember szülötte.

Szerk.: Hogy hívják az édes atyját?

Költ.: Nevet igazán még csak ezentúl akar szerezni, tehát nem
mondhatom meg.

Szerk.: Hol született Ön?

Költ.: Straszburbban, a Hotel National első emeletén.

Szerk.: S mit kíván Ön?

Költ.: Közöltetni.

Szerk.: Mi jogon?

Költ.: Önérzetem jogán: azt hiszem, hogy jó vagyok. Jóságom
jogosságom.

Szerk.: S ha nem úgy volna, ha fölvilágosítanám, hogy önérzete
önhittség? Akkor? . . .

Költ.: (hallgat).

Szerk.: Nos, Ön elsápadt, csüggedten ereszti le szárnyait.

Költ.: (lemondással). Csak rezignálok. Kérem temessen el papir-
kosarába s tudassa atyámmal szomorú végemet.

Szerk.: (megteszi).

A papirkosár födele melancholikusan lecsukódik.

A ravatalon, szent napok stb. »A vármegyét általánosíthatják,
— írja Ön — de mi vidéki verselők örökkön-örökké autonom kiváltságosai
maradunk a provinciális életnek. Az alispán többé nem választhatja meg
sógorát főszoigabirónak csak azért, mert sógora; de ki parancsolhatja
meg a »zsebeházai bakter« felelős szerkesztőjének, hogy unokaöccsét
ne tegye meg a város, a megye legelső poetájának s ki ne írja róla lap-
jában, hogy »nagytehetségű fiatal írónk«, »megyénk jeles szülötte« stb. —
Bizonyára senki, de földolog, hogy a publikum higgye is el neki. A »rava-
talon« és a »szent napok« gyöngébbek, mint korábbi dolgozatai.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Kiss József.**

Főmunkatárs: **Justh Zsigmond.**

(Divattudósítás 1891. tavasz.) G. Henneberg

ismeretes selyemáru-czég **Zürichben** írja nekünk: Selyem
árúkban ez idén a »Bengalin« különös kedveltségnek örvend
és előreláthatólag még számos évig marad a hölgyvilág kedvelt
szövedete. Készítik fekete, fehér, tarka színekben, damaszt,
broché, sávos, koczkás, szóval mindenféle genre-ban, a mit csak
selyemben készíteni szoktak. Nemes, előkelő redőzzel bir,
használatban csak nem elpusztíthatatlan. A »Bengalin«-on
kívül nagyban rendelték: satin duchesse, satin merveileux,
changean, csikos és koczkás surah, armure, failles kelméket, és
a sok év óta elhanyagolt taffet-szövedéket, mely most újra
használatba jött; végre régi, de örökifjú kedvenceinket: a
nyomatott indiai foulard-okat számtalan színekben és minták-
ban. Az idej új színek a következők: beige, gyöngys-árke,
serpent, rezeda, heliotrop, turquoise, ó-rózsa (világos freuse),
scabiéne, sárga és electric, különféle árnyalatokban.

Nagy képes árjegyzék ingyen és
bérmentve.
Harmonikáról külön árjegyzék.

Mindennemű hangszerek és
zongorák javítása pontosan
eszközöltetik.